

TRANSILVANIA

Anul 55.

Iulie 1924.

Nr. 7.

INCHINARE

memoriei lui AVRAM IANCU (1824—1924).

AVRAM IANCU.

Fecior bălai cu ochi albaștri, din negura vremilor uitate, rășai acum îmbrăcat în haina strălucitoare a gloriei nepieritoare.

Din munții tăi de aur murmurul văilor răcoroase cântă vitejia nebiruită a brațelor ce luptă pentru eterna dreptate a libertății omenești, fără de care nu este în lumea aceasta înaintare pe calea desăvârșirii.

Neam răsărit din ciocnirea a două vijelioase energii de viață și plămădit prin suferinți fără seamăn în lungul șir al veacurilor, poporul românesc a rămas îndârjit statornic întru apărarea ființei sale distincte în lume și în hotărârea-i nestrămutată de a se face singur stăpân pe destinul vieții sale pe pământ.

Ca vântul în stâncă de granit, așa s'au sfărâmat de veșnic-neastâmpăratul dor pentru libertate al acestui neam toate năvălirile barbare, toate umilirile credințelor deșarte, toate grozavele chinuri ale lumii întemeiate pe strâmbătate.

În cursul vremilor, cari au depănat pânza istoriei noastre, munții tăi, lancule, au scutit aurul fără rugină al sufletului nostru. În văile umbrite, prin poienele fermecate ale munților tăi, fusese cuibul neprihănit al nefățaritei iubiri pentru dreptate și libertate, pentru lege și neam. Acolo, fără îndoială, este izvorul neseecat al invincibilei energii de viață a neamului nostru.

Se nasc și pier neamuri în lume. Viața fiecăruia este câte un răvaș în cartea infinită a destinului omenească. Din răvașele acestea tot mai limpede se deslușește adevărul, că sufletul numai cheazășuiește fericirea omenească și singură credința este arma nebiruită în lupta pentru dreptate, care înalță popoatele pe scara glorioasei desăvârșiri. Sufletul hrănit de credința în

ideal naște hotărârea voinței de a oferi fără clipă de îndoială jertfa supremă pe cumpăna forțelor, cari determină soarta omenească pe pământ.

Fără această hotărâre a voinței idealele rămân frunze îngălbenite de răceala toamnei, gerul și vânturile le flutură la pământ și oamenii le calcă în picioare și le prefac noroiu. Dar în cursul desfășurării vieții omenești pe globul terestru idealele jalonează treptatul acces al omenirii spre culmile necunoscute ale desăvârșirii. Și indiciul singur neînșelător al idealului se arată tocmai în acea hotărâre a voinței omenești de a-i aduce ultimul sacrificiu.

Astfel idealul națiunii noastre, de a scutura lanțurile robiei și a-și creia soarta în alvia proprie a firii sale, și-a primit îndrituirea prin cerbicoasa îndârjire, cu care în cursul veacurilor generații după generații au rămas statornice în afirmarea aceluia ideal.

Fiecare suflet românesc, care a simțit dorul libertății naționale, a fost o pietricică a acestei libertăți, fiecare voință manifestată pentru izbândirea ei a fost câte un stâlp la minunata ei clădire, mai vărtos însă orice jertfă adusă pe sfântul altar al acestei libertăți naționale a fost câte o biruință hotărâtoare în lupta pentru victoria ei definitivă.

În luptele mari și fără sfârșit ale omenirii, pentru idealele de viață tot mai superioare, jertfele hotăresc. Pentru aceea ne închinăm memoriei lui Horia, Cloșca și Crișan, ne închinăm memoriei acestor umili și umiliți țărani, cari au făptuit pentru libertatea națională și au jertfit viața lor și au vărsat sângele lor, dând astfel nouă putere de viață libertății naționale.

Pentru aceea am dat uitării șirul lung al cnejilor, al boierilor, al voivozilor, al tuturor îmbuibaților și în-

gânfaților, cari dupe vremuri și-au trecut viața pe strămoșescul nostru pământ, ci un neam întreg, națiunea română, scăpată de urgie și strălucitoare în nădejdea gloriei viitoare, azi cucernic se închină ție, Avram Iancu, fecior bălai cu ochi albastri, dulcele «Crai al Munților», suflet fără prihană, mucenic al suferinței, erou nebiruit, jertfelnic prea bogat al dorului nostru de libertate și dreptate.

Ție ne închinăm, Avram Iancu, fiindcă mai presus de toate scripturile, de toate oratoriile, de toate savanțlicurile, mai presus de toate memoriile, de toate jalbele și petițiile, de toate curtenirile și diplomatizările, vitejeasca ta făptuire, sângele Moșilor vărsat cu atâta belșug la îndemnul vrajei ochilor tăi de viață izvoritori, înfrângerea în luptă a îndârjitului inamic, însaș jertfa vieții tale, care și-a pierdut lumina în bezna grozavă a desnădejzii, acea făptuire și această jertfă au întemeiat definitiv și desăvârșit dreptul integral al neamului nostru la libertatea și unitatea națională.

De două-ori ai murit pentru învierea neamului tău.

Zadarnice însă ar fi fost luptele tale și jertfa ta, dacă ar fi rămas acoperite de rugină în mauzoleul întunecat al vremii uitate.

Dar bucură-te, suflet fără prihană, iată, acum la o sută de ani dela nașterea ta, națiunea română recunoscătoare înghenunche la mormântul tău și se pătrunde întreagă de însemnătatea istorică a vieții tale.

Ne aducem aminte, te înțelegem, te preamărim, te iubim și mai vârtos sufletele noastre se oțlesc scaldate în oceanul înviorător al iubirii tale de neam. Tu ai durat neamului tău cetate nebiruită de vreme, fiindcă i-ai zidit suflet, credință și ideal. Ziua se alternează cu noaptea, primăvara răsare din iarnă, adeseori nouri grei întunecă lumina, e vreme bună și vreme

rea, dar deasupra tuturor intemperțiilor, ce amenință de atâteaori viața pe pământ, neamul românesc va străluci printre neamuri, păzind patrimoniul tău și în mijlocul tuturor primejdiilor, urmând pilduirea jertfei tale. Ne aducem aminte, te înțelegem și așa te urmăm.

Tu, Iancule, și Moții tăi, ați trăit și ați murit pentru dreptate și libertate. Idealul acesta rămâne la temelie a vieții noastre naționale. Pentru izbândirea și desăvârșirea acestui ideal vor trăi și vor muri generațiile, cari te urmează. Ci tu dormi liniștit, Iancule, acolo, la pragul bisericeții din Tebea, în umbra gorunului lui Horia: geniul tău veghează deasupra națiunii române.

Vasile Goldiș.

Ultima încercare a guvernului unguresc de a câștiga pe Avram Iancu.

În arhiva prezidențială a guvernului Kossuth, care se păstrează în Viena, am găsit o seamă de acte interesante despre ultima încercare a guvernului unguresc de a împăca pe Români și de a câștiga în favorul său pe Avram Iancu. Aceste documente nu se mai află toate în original, ci unele numai în copie și traducere germană. Probabil, că ele au fost utilizate de către poliția austriacă în anii 1850—52, când s'au tradus toate hârțile din arhiva lui Kossuth în nemțește pentru a se urmări aderenții guvernului revoluționar. Traducerea germană e îngrijită de cunoscutul istoric Csaplovics, singurul funcționar dela arhivele secrete, care a fost însărcinat în cea mai mare taină a prelucra materialul confiscat de armatele austro-ruse dela revoluționarii unguri bătuți și risipiți.

Până când armatele lui Kossuth, biruitoare pretutindeni față de generalii austriaci, inspirau nădejde Ungurilor în izbânda finală a cauzei lor, tratativele de împăcare cu Românii nu ajunseră la nici un rezultat pozitiv. De fapt, ideile lui Kossuth privitoare la chestiunea română erau pătrunse de un spirit foarte șovin. În vara anului 1848 și chiar mai târziu, în loc de a pre-

pară terenul pentru o colaborare cinstită, el luase măsuri tot mai drastice cu scopul de a reprimă legitima mișcare a poporului românesc. Zăbovind, fără îndoială cu o anumită intenție, recunoașterea de către parlament a naționalității române, Kossuth silii comitetul național dela Sibiu să ridice armele împotriva revoluționarilor unguri. Evenimentele războinice, cari s'au petrecut în Ardeal din Octombrie 1848 încoace, totuș, nu au justificat așteptările guvernului din Budapesta. Transilvania a rămas pentru ei o rană deschisă, cu atât mai vârtos, că nici după izgonirea armatei imperiale, legiunile românești din munți n'au putut fi învinse. «Az az Erdély valóban nagy átok reánk» (Ardealul e într'adevăr un mare blăstem pe capul nostru), spuneă însuș Kossuth¹ într'o scrisoare (2 Martie 1849) către comisarul Csányi din Ardeal. Dar și în această vreme el credea, că va soluționa chestiunea română, fie prin puterea armelor, fie prin șiretenie. În Decembrie 1848 vru să trimită la Sibiu pe Eutimie Murgu, pentru a trage pe sfoară comitetul național, dar fruntașul bănățean nu se pretă la acest rol². În Aprilie 1849 plecă apoi la lăncu deputatul Ioan Dragoș, nefericitul trădător al națiunii sale, cu o seamă de concesiuni redactate de Kossuth fără sinceritate, căci dictatorul Ungariei luase măsuri, ca în vreme ce Dragoș tratează cu lăncu, Românii să fie atacați și zdrobiți fără de veste. Dar nici această lovitură bine preparată nu izbuti. În Maiu 1849 Ungurii erau încă biruitori și deci departe de a fi dispuși să ne facă concesiuni. O lună mai târziu, când colonelul Simonffi angajă noi discuții cu Avram lăncu, guvernatorul Ungariei respingeă încă ideea de a recunoaște națiunea politică română, ceea ce constituia temeiul programului nostru. Kossuth argumentă părerea sa în modul următor³: «...naționalitate politică se poate imagina numai pe temeiul unui teritoriu delimitat, o țară poate avea numai un teritoriu, pe care pot fi

¹ Hof-Haus u. Staatsarchiv, Kossuth-acten, Fasc. 490. Nr. 1.

² Tábori Kornél: Titkosrendőrség és Kamarilla, Bud. 1921, p. 129: «Még az oláh követek legtekintélyesb emberét Murgu Euthimot is beüldöm e napokban hozzád. Feladata a szepeni egyesült oláh és szász comitében szakadást csinálni. Fogadd szívesen, látass iránta bizodalommal, de vigyáz reá. Azt hiszem, nagyravágyó. De nem fog megcsalni, ha egy missiót elvállal. Minden esetre garantia, hogy az oláhok dolgát senki sem teheti rosszabbá, mint van — jobbá talán...» Intr'o scrisoare către Csányi.

³ «Transilvania» 1877, p. 66.

ori câte limbi, ori câte religii, și dacă voim libertate, fiecare, fără deosebire de limbă și religie, trebuie să fim egali în drept, în lege, în libertate; dar a împărți o țară după limbile vorbite în ea și a acorda fiecărei părți naționalitate politică deosebită pe un teritoriu deosebit, înseamnă a fărâmița acea țară, adică a o desființa».

Dar pe când scria Kossuth aceste șire armata unguerească suferise deja primele înfrângeri din partea oștirilor austro-ruse. Guvernul unguerec mutat nu de mult la Pesta fu silit a se refugia la Segedin, unde, în fața primejdiei iminente trebuia să și bătăia de stat ai Ungurilor să-și modifice politica. Zoriți de a găsi, în fine, un aliat împotriva uriașei puteri, care li strămtoră din toate părțile, Kossuth trimise în 14 Iulie pe Nicolae Bălcescu în Munții Apuseni, pentru a convinge pe Avram Iancu de nevoia unei împăcări între Români și Unguri și pentru a obține ajutorul efectiv al legiunilor românești. Dar evenimentele se precipitau cu o repeziciune, care desnădăjduia guvernul dela Segedin. Dela Bălcescu nu soseă nici o știre. Nu e mirare deci, dacă în momentele de enervare guvernul unguerec crezû, că trebuie să înădească firul, ce i-l dase în mână o femeie, care venea din tabăra lui Iancu.

Iată cum ni se înfățișează din documente acest episod interesant:

În 12 Iulie 1849 s'a prezentat la comitele suprem din Arad I. Tomcsányi doamna *Helene Povalni n. Georgevici* pentru a face o comunicare. Ea a spus, că bărbatul ei fiind numit medic șef al trupelor unguerești din Zărând, dânsa a plecat în 9 Iunie la Hălmagiu, dar că în fața acestei comune au fost atacați de o ceată de Moți, bărbatul ei a fost omorât, iar dânsa a fost dusă ca prizonieră la Vidra de sus, unde a stat toată vremea la casa lui Alexandru Iancu, tatăl eroului nostru. În Vidra i-a luat un interogator preotul Ioan Gomboș. Dânsa a spus, că armatele unguerești au cucerit Buda, cetatea Aradului de asemenea s'a predat și că în tot Banatul nu mai este nici un suflet de dușman. «Se pare, că au crezut pe deplin cuvintelor mele, dar din dispoziția poporului am câștigat impresia, că dacă nu s'ar teme de învingerile armatelor imperiale, ar depune bucurosi armele». La o săptămână după ce a fost prinsă, a venit la Vidra și Avram Iancu «generalul Moților», dela care a cerut să fie

eliberată. Iancu a spus, că nu poate fi eliberată, până când mai stau trupele ungurești la Hălmagiu. Totuș, în 9 Iulie, a fost liberată la intervenția bătrânului Iancu și a preotului din Vidra de jos.

Pasagiile, cari urmează le voi traduce din cuvânt în cuvânt:

«In tot timpul petrecerii sale acolo a constatat, că bătrânul Iancu acordă deplin crezământ făgăduințelor ungurești, astfel, că pe când eră acolo Dragoș, comisarul guvernului, ar fi fost în stare să vină pentru a se prezenta la guvernatorul. El aprobă toate cele expuse de Dragoș, și cum a auzit vorbindu-se, chiar și tânărul Iancu se învoise, poporul împăcat depusese armele și tocmai închinau cu paharele pentru pace, când a apărut Hatvani cu oastea și a risipit toată încrederea.

«A constatat dispoziția, că o amnestie generală în care s'ar cuprinde și a lui Avram Iancu, i-ar face și acum să depună armele.

«In fine, când a plecat, bătrânul Iancu a rugat-o să se pună imediat în contact cu cel mai apropiat organ al guvernului, invitându-l să scrie fiului său să destăinuiască intenția guvernului față de dânsul, dar să-i scrie atunci totodată și lui.

«Cu privire la viața de războiu a constatat, că sunt împărțiți în mai multe tabere și gata totdeauna la orișice atac. Au și patru tunuri luate dela Unguri, dar dânsa n'a văzut decât unul mic, transportabil.

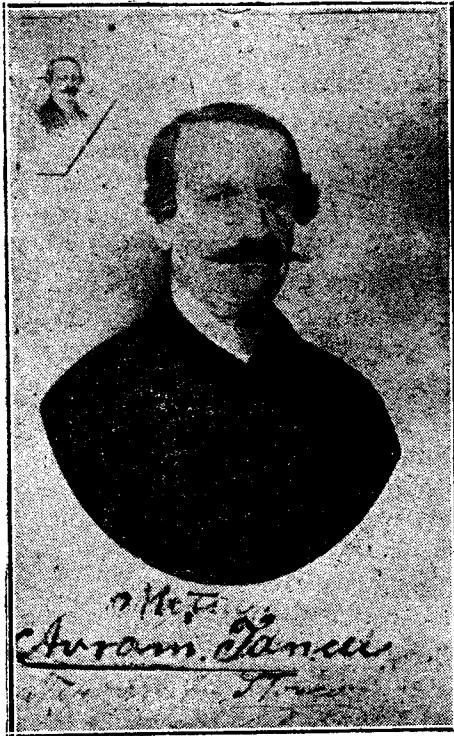
«Până când a stat între ei a constatat, că greșala noastră (adecă a Ungurilor) tactică, pe care ei o exploatează, consistă în împrejurarea, că nu atacăm deodată din toate părțile. Mai pe urmă vorbeau mult despre izbânda dela Zlatna, unde, după cum spuneau, au căzut mulți dintre ai noștri».

Comitele suprem din Arad luă îndată un proces verbal¹, pe care-l trimise apoi guvernului din Segedin. El se interesă mai de aproape de doamna Povolni și află, că, născută dintr'o familie din Arad, posedă o inteligență distinsă și o educație aleasă. La întrebările ce i s'au pus, nu s'a încurcat, nici nu s'a contrazis, deci ar fi vrednică de crezământ. Dânsa mai adaugă, în fine, că după cum crede, a fost eliberată, spre a netezi din nou calea pentru tratative.

¹ Ibidem, Kossuth—Acten Nr. 9401 din 1849.

Dar dacă nu ne îndoim nici noi de buna credință a doamnei Povolni, trebuie să observăm însă, din capul locului, cu Avram Iancu a fost inițiatorul acestei solii. Probabil, că el nici nu a știut de vorbele «muierești», în care fu amestecat. E adevărat însă, că tocmai atunci stăpâneă în munți o oarecare

Avram Iancu în anul 1867.

depsiune morală, deoarece conducătorii noștri s'au fost convins de felonia Habsburgilor și de slăbiciunea armatei lor. Mizeriile îndurate de către populația închisă în cordonul din munți a contribuit de asemenea la nemulțumirea, ce s'a născut. Dar de sigur, regretele bătrânului Iancu și tendințele sale de apropiere față de Unguri avem să le explicăm numai cu grija

sa de a-și scăpa feciorul în cazul unei biruințe ungurești, fi-
rește dacă sunt adevărate cele relatate de către Helene Povolni.

Președintele consiliului de miniștri *Szemeré*, când primi
acest raport, în 23 Iulie, îl trimise îndată lui Kossuth, care ce-
tindu-l puse rezoluțiunea sa¹ pe dosul actului, pe care apoi,
în ziua următoare, Szemeré o expediă la Arad. Guvernul un-
guresc se pronunță gata a uita trecutul și a amnestia pe toți,
chiar și pe lancu, dacă vor depune armele. El făgăduia acum
poporului românesc toate favorurile compatibile cu integritatea
țării și pentru a dovedi aceasta se provocă la asigurările date
lui Bălcescu și la eliberarea celor 160 de prizonieri români din
Arad. După ce Kossuth aflase dela comisarul Török Gábor, că
dânsul îl cunoaște pe lancu, despre care știe, că i-a rămas de-
obligat («... mivel pedig, személyes értekezésem folytán Török Gá-
bor hajdan hozni ösmeretségénél fogva oda nyilatkozott, hogy
ő iránta lánk a multakból nem lekötözettséggel van s ő kön-
nyen talál modot a kormány szándékát lankkal tudatni...») fu
însărcinat acest comisar a aduce la cunoștință lui lancu intenția
guvernului unguresc și anume: dacă lancu apelează la guvern,
va obține amnestie, iar guvernul se obligă să îndeplinească
promisiunile făcute. Dacă lancu ar dori să aibă o întâlnire cu
vreun organ al guvernului, i se asigură *salvus conductus*.²

Deci Kossuth nu a cedat din punctul său de vedere nici
chiar în clipa supremă. El ar fi dorit, ca lancu să i se adreseze
mai întâiu și să-i ceară amnestia, pe care i-o garantă. Dar așa
ceva eră foarte departe de felul de gândire al Craiului Munților.
lancu, pretinzând recunoașterea națiunii sale ca o condiție sine
qua non, nu ar fi îngăduit nici odată o asemenea umilire, care
ar fi redus-o chiar și în proprii săi ochi.

Aceste oferte de pace lancu însă nu le-a mai primit ori
chiar de i-ar fi parvenit nici că ar fi putut să le mai discute.
Totuș guvernul unguresc, pentru a dovedi de astădată bunele

¹ Ibidem. «Török Gábor kormánybiztosnak irandó volna, hogy Po-
volniné illyen és illyen felfedezéseket tevén, a kormány azoknak nyomán
semmit sem készkedik kijeleteni, hogy szivéből sajnálván a tömérdek
haszontalan vérpazarlást s az oláhoknak saját szabadságuk elleni küzde-
lemre elcsábítatásukat, örömet kész fátyolt vetni a multakra s magának
lanknak is megkegyelmezni, ha a fegyvert letéve a hűség és engedelmes-
ségre vissza térnek» ...

² Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 619/BE.

sale intenții, făcù parlamentul din Seghedin să voteze o lege cu privire la dreptul naționalităților, care dacă ar fi fost votată cu un an mai înainte ar fi influențat, de sigur, în altă direcție politica românească. Declarațiile președintelui de consiliu Szemere, rostite cu această ocazie, fură tipărite și în românește, pentru a fi trimise în Ardeal. «Pace vrem, pace cu orice preț din partea locuitorilor internaționali» spuneă el într'o scrisoare adresată comisarului din Timișoara.¹

Legea votată în 28 Iulie 1849 fu trimisă lui Avram Iancu prin deputatul Murgu. Comisarul din Arad fu avertizat să facă tot posibilul, pentruca Eutimie Murgu să nu renunțe la misiunea sa. Scrisoarea sa scurtă și nervoasă arată tot halul, în care a ajuns politica ungurească²: ...«Fă ca Murgu să poată merge desigur la Iancu. Dă-i de ajutor pe un Român cinstit, democrat și fidel, care să aibă darul cuvântului. Inzestreează-l cu bani și înștiințează-mă apoi. Pe scurt, folosește în așa chip clipa scumpă, ca să poată fi câștigat poporul românesc și pentruca să putem întrebuiința imediat armele sale contra dușmanului comun».

Dar totul fu zădarnic. Murgu nu mai izbuti să treacă la Iancu. Trupele rusești îl opriră în valea Murășului. Peste câteva zile catastrofa Ungariei înghițeă toate nădejtile revoluționarilor lui Kossuth, care numai în exil își recunoscù greșala față de națiunea română.

Silviu Dragomir.

Pentru celce caută o «logică» în desfășurarea evenimentelor istorice. Conte *Ottokar Czernin*, reprezentantul diplomatic al Austro-Ungariei în România, înainte de declararea de război, fostul ministru de externe austro-ungar: «Este o pedeapsă grozav de dreaptă, că biata Ungaria aceasta, care a contribuit atât de mult la căderea noastră definitivă, a suferit mai greu decât ori cine pe urma căderii acesteia și că românii cei atât de mult de disprețuiți și urmăriți (persecutați) de ea au fost aceia cari au reperiat cele mai mari triumfuri din pământul unguresc, (în «Memoriile» sale «Im Weltkrieg» — în războiul mondial, ed. II. 1919, ed. Ullstein și Comp. Berlin-Viena, pg. 128).

---

¹ Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 617/BE. *

² Ibidem, Kossuth-Acten, Fasc. 491, Nr. 618/BE. ...«Kurz, gebrauchen Sie den theuren Augenblick dazu, dass das romanische Volk gewonnen werde und auf dass wir seine Waffen allsogleich gegen den gemeinsamen Feind gebrauchen können».

Martiriul lui Avram Iancu.

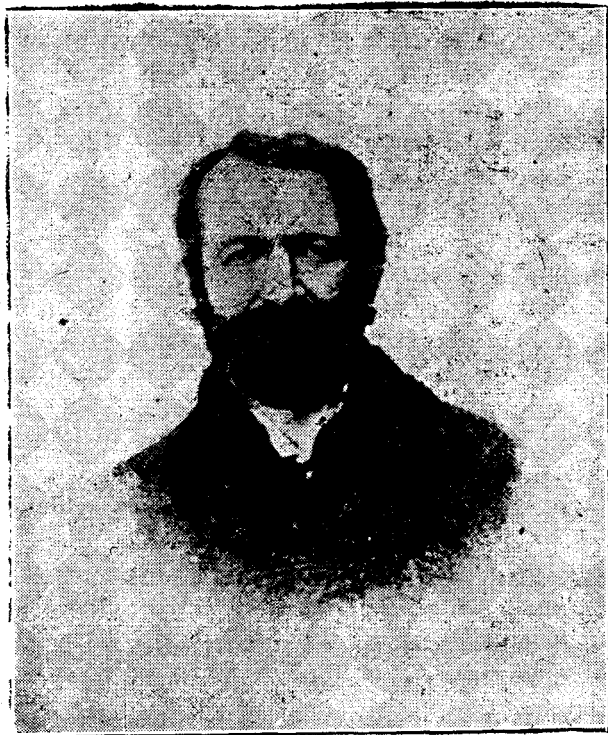
După potolirea revoluției din 1848—49, împăratul Francisc Iosif voia să răsplătească prin decorații și slujbe înalte vitejia extraordinară a lui Avram Iancu. Acesta a refuzat însă primirea decorațiilor împărătești, spunând, că răsplata nu se cuvine lui, ci națiunii române, care a adus sacrificii atât de mari pentru tron și patrie.

Această răsplată, care după convingerea lui Iancu și după îndreptățitele «cereri» ale Românilor ardeleni, trebuia să fie deplina libertate națională, împăratul din Viena nu înțelegea s'o încuviințeze «bravilor» săi Români — nici atunci, nici mai târziu. Misiunea sa istorică Iancu și-o credea terminată fără a o simți încununată de rezultatul dorit. Viața lui de aci înainte îi părea că nu mai are nici un rost. Zădărnicia sacrificiilor din anii revoluției, gândul trist al morții se furișase în sufletul tânărului de 26 ani. Dovadă testamentul din *20 Decembrie 1850*, prin care dispunea ca întreagă averea lui «să treacă în folosul națiunii pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi, tare crezând că *luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile națiunii*». După experiențele dureroase ale eroismului răsplătit cu ingratitudea «prea înaltă», Iancu își păstrase încă încrederea în puterea biruitoare a principiului de *legalitate*, dar o pierduse pe aceea în simțul de dreptate al tânărului împărat, cu care a evitat a se întâlni în vara anului 1852, când acesta veni să cerceteze Transilvania.¹

Inima eroicului fiu al munților a rămas adânc săgetată, iar sufletul rănit și tulburat din cauza acestei ingratitudei împărătești față de neamul său, precum și din cauza gravelor jigniri personale, pe care fu silit a le îndura, când slujbașii împăratului, pentru care el luptase cu credință neșovăitoare și cu desăvârșită izbândă, nu s'au sfiit a-l pălmuși în temnița din Alba-Iulia (1852).

¹ Ca o dovadă a disprețului total, pe care oficialitățile țineau să-l arunce cu orice prilej în fața elementului românesc din Ardeal, poate servi și broșura intitulată «*Anordnungen belangend die Feierlichkeiten bei Ankunft und während der Anwesenheit Allerhöchst Seiner Majestät in Hermannstadt am 23—24, 25 u. 26 Juli 1852*» care arată că Țiganii au fost așezați cu acel prilej înaintea Românilor: IV. Grupe, *Zigeunervolk* (p. 12), V. Grupe *Romänisches Hirtenvolk* (p. 13).

Din inflăcăratul suflet de erou al anilor 1848—9 n'a mai rămas decât o *umbră* îndurerată, pribegind prin munți, fără a-și putea găsi undeva alinare. Aceste cumplite suferințe morale au făcut să sporească și mai mult popularitatea și faima numelui său de erou, iubit deopotrivă în culmea gloriei, ca și în adâncul întunecat al nenorocirei sale.

Avram Iancu în anul 1868.

Un prieten din tinereță, Ilie Măcelariu, destăinuia, că pe la 1860, în urma stăruințelor sale, Iancu s'a învoit să meargă cu dânsul într'o excursie la Alba Iulia. Dar, când eră momentul să plece, Moșii s'au alarmat și adunându-se în grabă împrejurul lui, l-au oprit zicându-i: «trebuie să rămâi la noi și să ții cu

noi până la urmă, nime nu te poate îndepărta dintre noi». ¹ Intre ei a și rămas până la sfârșitul zilelor sale, pe care nime și nimic nu le-a mai putut însenină.

Durerea sufletului său o tălmăciă în vers de fluer. Rareori mai luă condeiul în mână să o exprime în cuvinte resemnate și mișcătoare, cum sunt următoarele mărturisiri laconice, cuprinse într'o epistolă adresată *la 15 Maiu 1860* aceluiaș bun prietin al său, Ilie Măcelariu: «Mă întrebi ce mai nădăjduesc și ce mai cred? Îți răspund, că timpul nădejdiilor mele a trecut și credința mea este ca a șarpelui, căruia natura îi impune să-și apere capul. Dar să nu crezi, că o spun aceasta, fiindcă aș fi îngrijat de amărta mea viață. Nu, căci viața mea o am expus de mai multe ori primejdiei în anii 1848 și 1849 *pentru iubita mea națiune și pentru credința către împăratul*. Ci înțeleg iubita mea națiune, care suspină sub povara atâtor dureri și pentru care m'ar durea inima, dacă o aș aduce în primejdii și mai mari prin exprimarea *adevăratei mele credințe*» ².

Adevărata lui credință, firește, nu putea fi alta decât cea sfințită cu botezul de sângé al multor generații de mucenici, — aceea pentru care se sacrificase Horia și tovarășii săi în Transilvania, iar Tudor Vladimirescu în Țara Românească, pe care voia s'o transforme dintr'o moșie exploatată de «tagma jefuitorilor» într'o adevărată patrie-mamă a întreg norodului românesc, regenerat prin libertatea și dreptatea «născută din nou».

Mormântul, în care a fost așezat la 1872, spre odihna de veci, trupul istovit al lui Avram Iancu, a devenit cu timpul un loc de închinare, un altar pentru toți ceice au înțeles să poarte în taina sufletului lor adevărata credință, pe care el nu mai cutează s'o mărturisească la 1860, nici în scrisoarea adresată unui prietin intim.

Soarta a fost mai tirană cu Avram Iancu decât cu antecesorii săi în *martiriul pentru ideea națională*. Roata dela Alba-Iulia și iataganul ucigașilor din preajma Târgoviștei le-a curma acestora mai repede suferințele, pe când Iancu a trebuit să-și

¹ Eugen Friedenfels, *Joseph Bedeus von Scharberg Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert*. Viena 1876. II. 404—12.

² Idem, ibidem, unde e publicată epistola în traducere germană, după originalul românesc, pus autorului la dispoziție de către Ilie Măcelariu; astăzi nu se știe, dacă mai există originalul românesc și unde se află.

poarte crucea, — cum sfătuiă la 1847 Dimitrie Brătianu pe tovarășii săi de idei, — mai bine de două decenii, rătăcind prin vuetul lumii.

Exprimă un adevăr dureros cuvântul lui Ion Gorun, că Avram Iancu a murit de două ori: l-a ucis mai întâi falșitatea și perfidia, — și abia la 1872 l-a atins și coasa vremii...¹

Cu toate că cel așezat în mormântul dela Tebea, sub falnicul gorun al lui Horia, în ultimele două decenii ale vieții sale nu mai fusese decât «umbra Iancului», totuș l-a plâns «Ardealul, scumpa sa patrie» și întreagă națiunea română «dela mare până la munți» s'a îmbrăcat în doliu,² pentru că în timpuri așa de grele și înviforate ca ale revoluției din 1848—9 «el a salvat onoarea națiunii».³ În el își pusese toată nădejdea biruinții nu numai româtimea ardeleană, ci și conducătorii politici ai Românilor din Principate, cari — dupăcum arată unele fragmente din corespondența lui Bălcescu și Alecu Golescu — așteptau din moment în moment să vadă sabia lui Iancu fulgerând biruitoare și în Sudul Carpaților.

Viața lui Avram Iancu, frântă în două tocmai în culmea gloriei, se prăbușe în întunerecul suferinții, fără ca pe urma strălucitelor sale rezultate ostășești să fi putut culege cuvenita roadă pentru sine sau pentru națiunea sa. Eră de sigur, o mare nedreptate în această grea lovitură a sorții. Dar suferința lui morală, oricât de cruntă, avu și o parte bună: îl scuti de obicinuitele poticneli politice, cari în numeroase cazuri au spulberat așa de repede gloria militară a unora din cei mai iscusiți comandanți de oaste. Se pare că el a zărit, în taina viitorului, podoabele statului național român deplin și de aceea a trebuit să se mistue în focul cumplit al suferinței mucenicești, care l-a purificat și i-a deschis poarta veșniciei.

Avram Iancu la vârsta de 25 de ani, după terminarea războiului, a intrat numai decât în legenda populară și a rămas într'însa. Aceasta n'a lipsit a-l desmerdă și a-l mângăia în plămuirile sale poetice cu atât mai duios, cu cât realitatea deveniă mai tristă și mai crudă pentru dânsul.

¹ Cf. «*Transilvania*» din Sibiu 1922 p. 593.

² Cf. «*Federațiunea*» din Bpesta 1872, Nr. 92.

³ Cf. «*Românul*» din București 1872, p. 782.

În soarta tristă a eroului său național Avram Iancu poporul român ardelean se obișnuise a vedea însăș icoana propriei sale vieți sbuciumate,¹ a propriilor sale lupte pecetluite cu atâtea jertfe de sânge și răsplătite cu atâtea speranțe înșelate. Toată râvna spre libertate națională o concentrase în ființa acestui fiu taciturn al munților, care a înțeles ca în clipa cea mare, când se făcea încercarea supremă de a coborî principiul naționalismului organic din sferele înalte ale doctrinei în realitatea vieții noastre politice, să-și pună sabia vitează în slujba neamului, aducându-se pe sine drept jertfa cea mai curată și mai fără prihană, pe care o putea oferi sinceritatea și profunzimea unui viguros sentiment național. Dar alături de acest sentiment intens pentru durerile neamului său, nu lipsește din caracterul lui Iancu nici sentimentul creștinesc, nici nota general — umană pentru suferințele deaproapelui în deobște, oricărei nații sau credințe ar fi aparținut. De aceea socotim dreaptă constatarea căpitanului Grätze, care afirmă că Iancu se bucură de o popularitate nemărginită și că n'a făcut nimănui vre-o nedreptate. Este deci explicabil efectul magnetic, pe care personalitatea lui armonioasă, superioritatea lui intelectuală și morală, spontaneitatea și sinceritatea lui îl exercită nu numai

¹ În necrologul publicat în *Telegraful Român* la 7/19 Sept. 1872 se spune relativ la *Avram Iancu* că «viața lui în totalitatea ei va rămâne o oglindă sinceră a vieții noastre naționale. Pentru că ea ne spune în mod atât de învederat și pipăit, ce produce invidia suflătoare. După cursul cel frumos și de glorie națională *Iancu* era destinat să ocupe un loc în sânul națiunii sale, care să nu dea acesteia numai splendoare, dară și bunătăți reale. Atunci trei bărbați însemnați (?) au aruncat invidia în sufletul său inocent. Suvenirea trecutului celui mai recent și invidiile aruncate în sufletul lui au născut *suspiciunea*, că trecutul său de fapte ilustre este un trecut deșert. *Suspiciunea* a fost nutrită, încât ea pentru dânsul a devenit o *convingere* tristă. Sufletul lui de aci încolo a fost supus unui șir de torturi, care le-a înmulțit, care le-a potențat cele ce a văzut că se întâmplă în jurul său. De sigur, că atunci și în sufletul lui vor fi sunat coardele acelea dureroase, cari ni le înfățișează un poet englez prin cuvintele: Acum, o pentru totdeauna, ca'e bună noroace al meu! cale bună pace a sufletului meu! Lupta așa dară continuă în internul lui Iancu între iubirea poporului său, căruia a fost consacrat viața sa și sufletul său, și imaginile ce i le-a zugrăvit neîncetat *suspiciunea* aruncată într'însul i-au nimicit puterile sale spirituale, în urma cărei nimiciri a devenit imposibil pentru sine și pentru poporul, căruia s'a consacrat».

asupra Românilor, ci și asupra elementelor străine, cari au avut prilej să-l cunoască mai deaproape.

Numele lui Avram Iancu a devenit, în urma acéstor însușiri, ca și prin întreagă aureola de glorie și martiriu, ce-l înfășoară, o expresiune simbolică a luptelor și năzuințelor noastre naționale, tocmai fiindcă soarta vieții lui, credința, devotamentul, vitejia și suferința lui au fost îngemănate cu ale poporului, din sinul căruia s'a ridicat, spre a da strălucite dovezi de conștiință națională, de abnegațiune și sacrificiu eroic în lupta pentru libertate.

Națiunea română, prețuind sfințenia și însemnătatea serbărilor comemorative, se închină cu evlavie în fața mormântului dela Tebea, în care se odihnesc acum ușurate și izbăvite osemintele lui Avram Iancu, regele munților și mucenicul ideii naționale.

I. Lupaș.

Avram Iancu

Apărătorul Munților Apuseni.

A fost o norocire pentru poporul român din Ardeal, că în zilele mari ale anilor 1848—1849 a avut și oameni cu adevărat mari. Oameni mari pentru zile mari. Sau poatecă mai nimerit eră, dacă întorceam vorba și spuneam așa: norocul nostru, al Ardelenilor, a fost acela, că am avut pe la mijlocul secolului trecut oameni mari, cari au creat zilele mari ale anilor 1848—49.

Pentru că de fapt ei le-au creat. Ne putem noi oare închipui adunarea măreață și impunătoare, ținută la 3/15 Maiu 1848 pe Câmpul Libertății din Blaj, fără *Stmeon Bărnauțlu*, măiestroasa figură a trecutului nostru? Ne putem noi închipui, că fără memorabila sa vorbire, rostită în catedrala Blajului, s'ar fi putut face aceea ce atunci s'a făcut: curățirea tuturor inimilor, luminarea tuturor minților, inchiegarea tuturor sufletelor românești într'un singur suflet mare, stăpânit de o singură dorință și voință: sfărmaș jugului sclăviei multiseculare, cetățenești și naționale, al sclăviei trupești și sufletești?

Și iarăș, ne putem noi închipui punerea în executare a frumoaselor hotărâri, luate în marea adunare națională dela Blaj, — în care poporul român din Ardeal s'a declarat cu dela sine

putere de națiune liberă și independentă, egală în toate privințele cu celelalte națiuni din țară, — fără înțelepciunea lui *Andrieu Șaguna*, marele om politic și diplomat?

Mărimea lui *Șaguna* nimic nu o dovedește mai eclatant decât scrisoarea lui *Kossuth*, dată în 26 Aprilie 1849 deputatului din dieta ungară Ioan Dragoș, în scopul de a începe, în numele guvernului revoluționar maghiar, tratative de pace cu Românii din Ardeal, în care scrisoare *Kossuth* spunea, că dă amnestie tuturor Românilor ardeleni, dacă depun armele și sistează ostilitățile, numai lui *Șaguna* — *nu!*

În fine, ne putem închipui apărarea Munților Apuseni în felul cum s'a făcut în anii 1848—1849: cu oameni puțini, cu arme și mai puține, cu muniție împărțită cu multă sgârcenie din partea comandai militare austriace, fără îmbrăcăminte și fără alimente, — dacă în fruntea legionarilor români nu stătea, ca comandant al lor, acela care a stat: de toți divinizatul *Avram Iancu*, eroul și regele Munților?

Acestea ne-au fost figurile cu adevărat mari ale anilor de renaștere națională 1848—49: *Simeon Bărnuțiu*, adâncul cunoscător al dreptului și energicul apărător al libertății naționale (el a stabilit principiul, că *libertate fără naționalitate nu există*); *Andrieu Șaguna*, omul politic și diplomatul consumat și apoi *Avram Iancu*, iscusitul strateg, care cu felul cum a știut să poarte luptele în Munții Apuseni cu trupele insurgente maghiare a pus lumea în uimire.

Și trebuie să ne gândim că *Iancu*, pe atunci un tânăr de 24 ani, nu trecuse prin nici o școală de războiu, nu era absolvent a nici unei școale militare, și totuș a dovedit, că are în purtarea războiului o pricepere cu mult mai superioară aceleia, pe care o aveau, toți împreună, slăbănogii generali de pe atunci ai armatei austriace din Ardeal. Pentrucă pe aceștia pe toți i-au bătut și scos din Ardeal, alungându-i în Muntenia, trupele insurgente maghiare, comandate de iscusitul general *Bem*, — în Munții Apuseni însă nu și-a putut pune piciorul nici un insurgent maghiar, decât numai cu primejdia, de a-ș afla acolo mormântul.

Renumele lui *Iancu* devenise atât de mare încât și frații noștri din Muntenia în el își puseră într'o vreme toată nădejdea și dela el își așteptau mântuirea. De aceea, emigranții

vor cari se aflau pe atunci în Ardeal, — Nicolae Bălcescu, Cesar Boliac, Alecu Golescu și alții, și-au dat toate silințele ca să împace pe Iancu cu Maghiarii și apoi Iancu să treacă cu Moții săi în Muntenia, pentru a le salva situația. În 18 Ianuarie 1849 *Alecu Golescu* trimite din Zlatna o scrisoare mai lungă lui Iancu, la Câmpeni, comunicându-i în ea toate știrile primite

Avram Iancu în anul 1870.

dela Constantinopol și Paris, dela ceilalți emigranți, și spunându-i în scrisoare și următoarele: «Frate Iancule! În tine punem astăzi speranța ce o avem în Magieru, care în curând, cu persoana sa, o să se ivească în Principate cu armată turcească, *precum tu vel putea fi aci, cu cea austriacă*». (Firește, dacă Iancu leagă pace cu Maghiarii.)

Capacitatea rară, extraordinară, a lui Avram Iancu de a purta războaie cu succese strălucite, a recunoscut-o și generalul Bem, comandantul trupelor insurgente maghiare din Ardeal, și pe baza informațiilor primite de la Bem, și Kossuth însuși, care a încercat în mai multe rânduri a se apropia prin oamenii săi de Iancu și a-l îndupleca să depună armele, promițându-i rangul de *general*!

Dar Avram Iancu, comandantul legionarilor români din Munți, nu avea nici o trebuință de rangul de general, primit de la Kossuth, fiindcă el *fusese* general, din voința poporului român din Munții Apuseni, care l'a proclamat dintru început de — general.

Correspondența pe care o purtau cei din Munți cu comandantul suprem al lor, era adresată la început «*Generalului Avram Iancu*». Astfel Ștefan Petrișor, căpitan în Someșul-rece, se plânge în scrisoarea din 2 Februarie 1849, trimisă la Câmpeni «*Domnului General Avram Iancu*», că oamenii din căpitanatul său sunt de perit, fiindcă nu mai au bucate de loc și: «nu se pot duce nici într'o lature, nici după sare, nici după bucate, că de când s'au pornit armadiile dintâi, de atunci nu au avut nici o căpătare. De o lature ne strică foamea, de altă parte dușmanii ținuri; și cu mare plâns ne rugăm de *domnul general*, să ne facă rânduială să căpătăm bucate, să nu perim încai de foame. Când se va slobozi țara, om plăti».

Deci «*domnul general*» era rangul și titlul lui Iancu, înainte de a i-l oferi Kossuth prin oamenii săi, și Iancu însuși subscrie la început ordinele date subalternilor săi ca — *general*. Iată un astfel de ordin, trimis de Iancu preotului Fodor:

— «Cinstite părinte N. Fodor! Cât vei primi această carte, îndată să faci rând, ca să o trimiți la domnul popă Balint, ca de grabă să trimită pe seama tunurilor praf, că noi fără de praf nu putem porni. Așadară hibă să nu fie. Câmpeni, 1848, Octombrie 12. Avram Iancu, *general*, Nicolaie Corcheș, *maior*».

Ța să zică: Iancu *era* general, purta titlul de general și oamenii săi li dădeau titlul și onorurile de general, până când Iancu însuși nu și-a schimbat titlul, acceptând pe cel mai frumos și mai românesc de — *prefect*. Instrucțiunile pe cari le dă Iancu, în 21 Decembrie 1848, cu privire la procedura de urmat față de toți împričinații, nu le mai subscrie ca general, ci ca prefect.

Instrucțiunile sună astfel: «1. Mărturiile cu toată solemnitatea să se joare. 2. Nici învinutul, nici mărturia, nu trebuie altcum tratată, decât cu blândețe. 3. Cel mai mic semn de prepus de a primi mituire să nu aud, la care punct a vă aduce aminte, în numele cinstei voastre vă provoc. 4. Curgerea comisiunii la ascultarea mărturiilor și a învinovățiților să fie verbală. 5. Cei vinovați să se țină în pază, în case cinstite, la Români în Abrud, până voiți căpăta raportare. 6. Cu toate puterile să fiți a răspândi o idee de bună tractare în acest lucru cu Ungurii. 7. Investigațiunea să fie în sat, la casa lui Ciocu Alexandru. Câmpeni, 21 Decembrie 1848. *Avram Iancu*, prefect».

Iancu și-a depus deci singur titlul de general, fiindcă nu era omul, care să râvnească la titluri și măririi. N'a putut, prin urmare, să-l ademenească promisiunea lui Kossuth, că-l va face, aceea ce fusese, dar n'a voit să fie: *general*, cum nu l-au ademenit nici celelalte promisiuni ale oamenilor lui Kossuth, cu cari de altcum Iancu nici nu a stat de vorbă. E greșită afirmarea unor scriitori maghiari, că între Iancu și oamenii lui Kossuth s'ar fi legat cândva vre-o înțelegere, în sensul, ca Românii din Munți să depună armele, iar Iancu să treacă în Muntenia, ca general; și izvorul acestei afirmări greșite cred că îl formează o scrisoare a generalului Bem, trimisă colonelului Stein la Sebeșul-săsesc, în care Bem spunea, că de Români Stein nu are să se mai teamă, fiindcă Românii din Munți au apucat minte, *au depus armele, și Iancu poate să treacă în Muntenia pe unde va voi*. Generalul Bem, om foarte corect de altcum, n'a putut să facă o afirmare atât de categorică, dar totodată atât de neadevărată, decât numai pe baza unor afirmațiuni false, primite dela vre-unul care voia să-i câștige grațiile. A fost însă o afirmare lipsită cu totul de adevăr.

O singură dată a primit Iancu pe un trimis al lui Kossuth, pe deputatul din conventul revoluționar maghiar din Dobrițin, Ioan Dragoș, i-a ascultat dorințele și propunerile, dar înțelegere nu a legat cu el, și nici cu altcineva, nici în scris, nici verbal, în privința depunerii armelor.

Și totuși, au fost momente, în cari Iancu s'a gândit serios la posibilitatea și eventualitatea depunerii armelor, din partea populațiunii Inseș din Munți, care ajunsese de a nu mai putea lupta cu multele mizerii, în prima linie cu foametea, fiindcă

În Munți nu se mai aflau alimente de loc, iar de pe Câmpieru puteau fi aduse, după ce Bem trăsese un cordon puternic militar dealungul poalelor Munților, izolând pe cei din Munți cu totul de cealaltă parte a țării Ardealului.

Momentele acestea de adâncă amărăciune pentru Iancu s'au ivit în ziua de 24 Aprilie 1849 (sau poate în seara acestei zile), când Iancu a compus în limba germană o scrisoare adresată astfel: *«Excelenței Sale, domnului General, comandant al corpului de armată austriac ces. regesc mai apropiat de comitatul Zarand, în Oradea-mare, sau unde se va afla»*. Cuprinsul scrisorii e cel următor:

— *«Excelența Voastră! Până în prezent am apărat orașele din Munți și Munții, în contra invasiunii dușmanului, și-mi va fi cu putință să mă mai afirm, cu oamenii mei, încă cel mult vre-o două săptămâni, iar dacă până atunci nu intră, spre desărcinarea noastră, un corp de armată austriac ces. regesc în comitatul Zarand, voi fi silit, în urma foametei tot mai amenințătoare, în urma lipsei de sare, în urma nemulțumirii și descurajării oamenilor, — care crește mereu, — să depun armele, după ce transportarea de alimente ne este tăiată din toate părțile. Afară de aceasta, tocmai acum ni s'au făcut propuneri de pace din partea dușmanului, dar eu voi amâna pertractarea asupra lor până nu văd dacă nu vom putea fi cumva desărcinați de un corp de armată cesaro-regesc. Vă rog deci, Excelență, să aveți îndurare față de mine și față de poporul din Munți, supus cu credință casei imperiale austriace, împedecând încuibarea dușmanului în regiunile acestea, de unde apoi cu greu va putea fi scos! Așteptând răspuns grabnic și satisfăcător, am rămas, al Excelenței Voastre, Câmpeni, 24 Aprilie 1849, supus serv: *Avram Iancu, prefect*».*

N'a primit Iancu răspuns la scrisoarea aceasta dela nici un comandant de corp de armată austriac din Ungaria, — pentru că el de aici ceruse și așteptă ajutorul, nu din Ardeal, unde nu se mai află armată austriacă nici de cum, pentru că Bem o îșgonise în luna Martie 1849 peste graniță în Muntenia, ajungând Bem astfel stăpân pe întreg Ardealul, cu excepția Munților Apuseni, apărați de Craiul Munților, Avram Iancu și oamenii săi și cu excepția fortăreței Alba-Iulia, apărată tot de Români. Dar nici Iancu nu a depus armele, cum amenință, nici

după două săptămâni, nici după două luni, ci a continuat să apere Munții Apuseni cu rară energie și bravură în contra invasiunii dușmane, până la învingerea definitivă, până la totala zdrobire a insurecțiunii maghiare din Ardeal. Ba tocmai de aci încolo au început să se ivească rând pe rând adevăratele succese ale lui Iancu, pentru că luptele cele mari și glorioase de aci încolo au fost purtate cu trupele maghiare.

Dacă deci Iancu, neprimind ajutorul cerut dela armata austriacă, totuș nu a depus armele, cum promitea în scrisoarea de sus, întrebarea care ni se impune e următoarea: fost-a cu adevărat foametea amenințătoare și nemulțumirea și descurajarea populațiunii române din Munți motivul compunerii scrisorii acesteia sau motivul scrierii ei a fost altul? Să examinăm puțin lucrurile, pentru a vedea, care era starea lor în momentele acelea.

Deputatul Ioan Dragoș sosise în 19 Aprilie 1849 în Brad, de unde a avizat numai decât pe prefectul Ioan Butean, că vine în misiune de împăcare, trimis de Kossuth. Il roagă, să-i mijlocească o întâlnire cu Iancu și cu ceilalți prefecți, ca să le comunice propunerile de pace ale guvernului maghiar. Butean avizează pe Iancu și pe ceilalți prefecți despre sosirea lui Dragoș. Se întrunesc toți la o consfătuire, în care, contrar părerii prefectului Axente Severu, că nici de vorbă nu trebuie să stee nime cu trimisul lui Kossuth, în vorbele și făgăduelile căruia nu se poate încrede nici un Român: s'a luat hotărîrea, ca Dragoș să fie primit și ascultat de prefecții români. În scopul acesta s'a dat o întâlnire lui Dragoș, în comuna Mihăileni, unde va fi așteptat, în ziua de 25 Aprilie 1849, de toți prefecții români. Despre hotărîrea aceasta Butean a încunoștiințat pe Dragoș în 20 Aprilie 1849.

În ajunul acestei zile de întâlnire cu Dragoș a compus Iancu scrisoarea de sus, făcând pendentă expedierea ei dela aceea ce se va întâmpla și hotărî în ziua următoare în Mihăileni. Iancu observase adecă, că majoritatea oamenilor săi inclină spre o împăcare cu Maghiarii, dacă se stabilesc condițiuni favorabile, și se temeă, că ademeniți de promisiunile lui Dragoș, prefecții și tribunii vor lua în Mihăileni o hotărîre în direcția aceasta. Ba se mai temeă Iancu, că Dragoș, neajungând cumva la înțelegere cu prefecții și cu tribunii, se va

adresă poporului, iar poporul flămând cum e, nemulțumit și descurajat cum e, ușor se poate ca să se pronunțe pentru depunerea armelor. Pentru eventualitatea aceasta a compus deci lancu scrisoarea, cerând în ea, ca acum să vină alții și să apere Munții Apuseni, după ce el nu-i mai poate apăra. Apărați însă *trebuie* să fie cu orice preț, după ce lancu nu vrea odată cu capul, ca și Munții Apuseni să ajungă în mâinile insurgenților maghiari, ca cealaltă parte mare a Ardealului. A compus și subscris scrisoarea, dar nu a expediat-o, — convingerea mea fermă e, că *n'a fost expediată*, — după ce la Mihăileni au ieșit cu totul altcum lucrurile, nu așa, cum se temeă lancu. De o depunere a armelor, așa cum cerea Dragoș, n'au voit să știe nimica, nici prefectii și tribunii, și nici oamenii din popor, ci numai de un armistițiu, care s'a și legat, dar nu a fost respectat din partea Maghiarilor, în urma duplicității lui Kossuth, care trimisese pe Dragoș ca să mijlocească împăcarea cu Românii, iar lui Hâtvani i-a dat ordin să înainteze cu armata spre Abrud și să atace pe lancu fără cruțare.

Deputatul Dragoș nu avea procură dela Kossuth pentru legarea păcii cu Românii, de aceea a plecat încă în 25 Aprilie din Mihăileni la Dobrițin, pentru a informa pe Kossuth despre rezultatul misiunii sale și a-i cere procura necesară. Pe baza informațiilor primite dela Dragoș, Kossuth a făcut apoi în ședința din 26 Aprilie a conventului maghiar din Dobrițin declarațiunile următoare: «Am primit o preambucurătoare știre, că în urma cooperării unui condeputat al nostru, este speranță, posibilitate, ba chiar *siguranță*, cu privire la faptul, că poporul valah din Ardeal, recunoscând că a fost sedus, *va depune armele*, și se va reîntoarce la supunere față de lege».

Tot în 26 Aprilie dă Kossuth o scrisoare lungă lui Dragoș, în care spune, că trimite pe Dragoș la Românii din Munți *«cu ramura de măslin a păcii oneste»*. Le promite Românilor toate drepturile cetățenești individuale, nu face însă nici o pomenire în scrisoare despre aceea ce cereau Românii și pentru ce luptau Românii, despre drepturile — *naționale*.

Natural, că sub astfel de condițiuni, tratativele continuate de Dragoș, — care în 3 Maiu sosise la Abrud, — cu frunțașii poporului român din Munți, au rămas și de astădată fără rezultat, mai ales după ce lancu primise știrea, că o armată

mare maghiară, comandată de Hatvani, se apropie de Abrud, călcându-se astfel amnistițiul legat cu Dragoș. Adevărat, că Dragoș s'a dus în calea lui Hatvani și l-a rugat, să nu se apropie de Abrud, pentru că îi strică toate planurile de împăcare cu Românii, dar Hatvani s'a provocat la ordinul primit dela Kossuth și la datorința sa de a executa acest ordin. În 6 Maiu Hatvani intră, de fapt, cu trupele sale în Abrud. Arestează imediat mai mulți fruntași români, între ei și pe prefectii Dobra și Butean. Pe unii îi împușcă, pe alții îi spânzură. Iancu, cu mintea lui cea ageră a văzut și înțeles la moment, că întreaga comedie cu misiunea lui Dragoș nu e decât o cursă pusă Românilor. A plecat grabnic călare la Câmpeni, și-a adunat fără amânare oameni, i-a pus în stare de bătae și a plecat cu ei spre Abrud. În 9 Maiu 1849 a avut o ciocnire cu trupele lui Hatvani, cu succes splendid. A nimicit de tot armata lui Hatvani. Acesta își formează repede o nouă armată, mai numeroasă decât cea dintâi, și la 18 Maiu 1849 intră de nou în luptă deschisă cu Iancu, dar armata ungurească e de nou bătută de Moșii lui Iancu și zdrobită de tot, astfel, că însuși Hatvani numai cu fuga a putut scăpa de moartea sigură, luând drumul spre Brad, favorizat de o negură deasă, cu puțini dintre supușii săi, rămași în viață.

Pe prefectul Dobra furiosul Hatvani îl spânzurase în Abrud, iar pe prefectul Butean l-a luat cu sine când a plecat din Abrud, și pe drum, în hotarul comunei Iosășel, l-a spânzurat de o salcie și pe el, ca răsbunare pentru cele două dezastre mari avute în Abrud. Românii iarăși, făcând pe Dragoș responsabil pentru cele întâmplate, l-au scos din pivnița lui Simeon Șuluțiu din Abrud, unde s'a fost ascuns, și l-au tăiat în bucăți mărunte cu lăncile lor.

Kossuth trimite acum alte trupe maghiare în contra lui Iancu, sub comanda lui Kemény Farkas. În 3 Iunie își face Kemény intrarea în Abrud și nouă zile, de arândul atacă cu cea mai mare vehemență pe Iancu. S'au dat lupte grele, ziua și noaptea, dar Iancu, ajutat și de prefectii Balint și Axenté, a respins în mod bravuros toate atacurile dușmanului, pricinindu-i pierderi mari. Într'una din luptele date eră aproape să-și peardă viața însuși comandantul Kemény. Iancu croise planul, în înțelegere cu ceilalți prefecti, ca acum să treacă ei

la ofensivă, să atace din toate părțile și să nimicească și armata lui Kemény, ca pe a lui Hatvani, dar Kemény a aflat de bine să evite dezastrul și cu declarația, că: *«dracul se va mai bate cu popii»*, s'a retras într'o dimineață, pe nesimțite la Zlatna, favorizat și el, ca Hatvani, de negura deasă din Munți.

A urmat în 6 Iulie 1849 memorabila luptă dela Fântânele, unde 127 vânători și 270 lănceri de ai lui Iancu au nimicit de tot armata maghiară a lui Vasvári, compusă din 3000 honvezi și 300 pioneri, aduși pentru facerea drumurilor prin păduri. Vânătorii lui Iancu au culcat la pământ aproape pe toți ofițerii maghiari, chiar și pe comandantul Vasváry, numit de ungurii din Ardeal «Kossuth cel mic», și în total 850 de honvezi, iar pe ceilalți i-au măcelărit lăncerii lui Iancu, ajutați și de femeile române din satul Mărișel. Pușini au putut să scape cu fuga, dar și dintre aceștia s'au înecat mulți în Someșul-rece.

În Iulie și-au făcut intrarea în Ardeal trupele rusești, destul de numeroase și comandate de generali destul de isteți, ca să poată fi sufocată revoluția maghiară. Au și potolit-o Rușii în scurtă vreme. Trupele lui Bem au fost bătute pretutindenea. Insurgenții maghiari începuseră să denege supunerea și să dezerteze. Iar după ce s'a știut, că trupele insurgente maghiare din Ungaria au depus armele la Șiria, comitatul Arad, în 13 August 1849, au început să capituleze rând pe rând și trupele maghiare din Ardeal, comandate de Bem. Cea mai mare capitulare s'a făcut la Deva, unde 350 de ofițeri maghiari și-au predat săbiile și au predat Rușilor 42 de tunuri și 12 steaguri. Ultima capitulare maghiară a fost cea dela Jibău, întâmplată în 24 August 1849. Cu ziua aceasta războiul civil a fost încheiat în Ardeal. Au urmat zile de pace și de liniște, zile de odihnă pentru toți, deci și pentru Iancu și oamenii săi din Munții Apuseni.

Dar pentru Iancu ele nu au fost zile de odihnă, ci zile de grele, foarte grele frământări sufletești. Să temea Iancu, că tot ce a făcut, va fi fost un lucru de prisos, că jertfele aduse vor fi fost zadarnice, că răsplata pentru ele nu are să urmeze în felul cum el doreă și așteptă: prin acordarea de drepturi naționale pe seama poporului român din Ardeal. Și când te-

merea sa a devenit realitate, când s'a văzut, de fapt, desiluzionat, când a văzut că poporul român din Ardeal e desconsiderat, doleanțele sale nebăgate în seamă, iar el, care a apărat tronul cu atâta bravură, e ofensat în modul cel mai brutal de oamenii stăpânirii împărătești: sufletul său nobil s'a desechilibrat, mintea sa cea clară și ageră s'a turburat și Iancu a devenit o umbră pribegitoare, un corp viu cu sufletul mort, care umbla din loc în loc, însoțit de un singur tovarăș credincios, de fluierul său, din care scotea în seri senine câte o doină înduieșătoare și o trimetea pe aripele vântului poporațiunei române, când dintr'un sat, când din altul, din Munții Apuseni, lui atât de dragi.

Viața lui Iancu, adevărata sa viață, a fost foarte scurtă, pentru că partea cea mai mare a ei Iancu a petrecut-o ca copil, apoi în — întunec. Soartea sa tristă și dureroasă a fost însă răsbunată în modul cel mai desăvârșit. După 1848 a urmat 1918. Tronul ingrât față de Români, tronul apărat de Iancu cu iscusință rară, s'a prăbușit, și îndelung răbdătorul popor român din Ardeal a intrat în toate drepturile, pentru a căror dobândire luptase Iancu, eroul și regele Munților, la anii 1848—49, cu atâta bravură.

Astăzi, când preamărirea lui Avram Iancu nu mai formează crimă pentru noi, Românii din Ardeal, ca înainte de 1918, mormântul dela Tebea, în care sunt așezate rămășițele pământești ale eroului și martirului nostru, trebuie să devină loc de pioasă peregrinare pentru noi toți, în fiecare an, la ziua morții sale, întâmplată în 10 Septembrie 1872, iar memoria sa trebuie păstrată cu sfințenie, din generație în generație, pentru toate timpurile, căci mare și curat i-a fost sufletul, impunătoare i-au fost faptele, nobile și sublime intențiunile isvorite din interes mare obștesc, după ce pentru sine Iancu n'a voit, n'a cerut și n'a acceptat nimica, ci tot ce a cerut și pentru ce a luptat, a fost pentru marea obște românească din Ardeal. N'a primit însă nimica, decât insulte personale și decepția care a urmat, i-a turburat *mintea*.

T. V. Păcățianu.

Pumnul nu e argument!

— Din prilejul centenarului lui Avram Iancu. —

Se adună pelerinii din toate direcțiile rozetei vânturilor lângă mormântul simplu, arhimodest, din Tebea, de sub gorunul lui Horia — ingenunche înaintea dâlmei de pământ și caută să murmure o rugăciune.

O rugăciune este recomandabilă, fiindcă rugăciunea îți duce gândurile pe alte meleaguri decât acelea ale cursurilor dela bursă, ale literaturii obscene și ale unei părți a ziaristiceii — criminale — din ziua de astăzi. Îți aduce aminte că mai e și altceva decât goana nebună după cât mai mult pământ și cât mai mulți bani, că ar trebui să mai existe și suflet în relațiile între «oameni».

Oamenii se închină, — descriu cruci gigante, murmurând: «iartă-ne nouă greșelile noastre, precum iertăm și noi greșiților noștri» — pentruca după câteva sferturi de oră să calce cu mai multă cruzime acest esențial desiderat al religiunii, nu numai creștine. — Oamenilor le trebuie «panem et circenses» (pâine și jocuri)...

Ar fi trist ca în preajma mormântului lui Iancu să se adune lumea numai ca să se bucure de fastul trecător al unor serbări și de merindea oferită celor ce rostesc un «Bogda-proste» pentru pomană. Dacă n'am lua și *merinde sufletească* din prilejul serbărilor comemorative, dacă n'am trage o învățătură, da, o învățătură din patimele lui Avram Iancu, memoria lui ar fi atunci pângărită.

Să ne apară Iancu înaintea ochilor sufletești și să ne fie sfetnic al zilelor de astăzi! Un Iancu care a pățimit, un Iancu schinjit, un Iancu — sdrănțuros chiar — cu privirea buimacă, cu fluierul la gură (fluier ce cântă nu numai durerea lui), un Iancu cuprins de noaptea minții.

Pentruce l-au pălmuțit, pentruce l-au batjocurit, pentruce l-au pus în fiară, pentruce a ajuns chiar și el să se tânguie: Eu nu sunt Iancu! Iancu e mort! Eu sunt numai *umbra* lui Iancu!

Acest «Pentruce?» să ne dea de gândit, acestui «Pentruce?» să-i răspundem respicat — fie ce-a fi! — și sbuciumul

lui sufletesc să înobileze inimile, să dea directive, să înăbușe bestialele porniri ce se apropie din nou ca o lavină de biata omenire.

Iancu a fost o esență a idealismului — i-o recunosc, în parte, chiar și dușmanii neamului românesc — Iancu n'a vrut alta decât libertatea și pe seama poporului său oprimat. *Nobleță!* Iată caracteristica sufletului său. Un cavalerism înăscut. Voiă să cinstească pe «omul» din om. Și a găsit în Ardeal epoca în care latifundiarii maghiari voiau să-și țină servitorii în stare de troglodiți. (Vai, nu poți să-ți alegi singur epoca în care te naști!)

Pricepea Iancu chemările unei lumi primenite, își da truda să desghioace lozincile sănătoase în mijlocul alor săi și trufașii nobili maghiari credeau că aduc un serviciu neamului lor chiar, zăgăzuind tendințele acestea îndreptățite.

În loc de a cercă un *modus vivendi* cu masele populare cari se deșteptau și își cereau și ele un drept sub soare; în loc de a se da împăcați conducătorii maghiari cu constatarea că simțul de naționalitate se naște și într'alte piepturi, nu numai în cele maghiare, și că epoca evului mediu senioral, a trecut — porțile dela Bălgărad arătau o parte a trupului lui Horia (în 1884), ca să bage groaza în mulțimea «valahimei» — eutare nobil maghiar strigă în gura mare, la o dietă din Cluj, că s'a aprins un foc în Ardeal mai turbat decât un foc incidental — (strigă, fără să încerce să-l stingă de cu vreme!) — iar pe un «idealist» ca Avram Iancu îl batjocureau și-l băteau în față, în temnița din Alba-Iulia, fiindcă ceruse drepturi, drepturi, ca să se preîntimpine alte cataclisme prevestite.

Iată, cataclismul a sosit! A început cu 1914 și s'a sfârșit cu 1918 și și-ar urmă urcușu-i vertiginos dacă nu și-ar pune la inimă oamenii sentimentele pe cari le-a nutrit Avram Iancu.

Cine caută o logică în depănarea faptelor, cine știrjește după un nex causal în istorie, îl găsește în viața lui Avram Iancu și în viața Ardealului înainte de a ajunge în România întregită. *Nu se poate* altfel după schinjuirile aduse elementului românesc de o mână de oameni, cocoțați ca exploata-torii ai țării, la cârma din Budapesta și Cluj.

Un alt martir, acesta sas, «idealistul» preot *Ștefan Ludovic Roth*, încercă să dea și el rețeta timpului său și scriă, înainte

de 1848, în broșura sa politică «Der Sprachenkampf in Siebenbürgen» (Lupta de limbă în Ardeal, edit. Johann Gött, Brașov, 1842): «a început să bată *alt* vânt», maghiarii «vreau să ne pună lacăt la gură, cu legi», și «numai cuvântul care răspunde la chemarea: *én vagyok* (pe ung. eu sunt!) are trecere»; «Domnii din dieta din Cluj pot ei să fi tot zămislit o limbă de cancelarie și pot ei să se bucure că și-au adus fătul pe lume — nu e nevoie să declari de limbă a țării o limbă — deoarece o limbă a țării avem deja. Nu e cea germană, dar nici cea ungurească, ci cea românească! Putem noi să ne burzuluim cât voim, noi, națiunile din «staturile» țării, e odată așa și nu altfel. Pst, pst! mi se zice și mă trag de mânecă: Prostălăule, așa ceva nu se spune!... În zadar își ascunde struțul alungat capul în tufă. Mai bine o spui și *te gândești asupra faptului*, decât să nu o spui și să nu te gândești».

«... Dela voi, nobili unguri, atârnă ca să îmbunați, să satisfaceți, să câștigați *iubire prin iubire*, să zămisliți iubire de copil prin încredere. Opriți faptele rele viitoare în urma binefacerilor voastre de acum, potoliți-le cu blândețe, faceți pe români să aparțină patriei acesteia, dându-le proprietăți personale!»

«Speranța de a câștiga pe români prin maghiarizare este clădită pe nisip!... băgați de seamă ce faceți și n'aruncați, într'o *truște criminală*, tăciuni aprinși în paie. Sămânați vânt și aveți să secerăți furtună!»

Pe Șt. L. Roth l-au împușcat în 1848, fiindcă pleda, întocmai ca Avram Iancu, pentru o astfel de *etică politică*, — dar adevărul n'a putut fi sugrumat și populația întărită, bieți oameni ajunși la aman, a încercat să-și croiască singură dreptatea.

În locul cărării recomandate de A. Iancu și Roth, ce cale au bătătorit conducătorii poporului maghiar și conducătorii celui alt frate siamez, Austria? «Sdrobitorul de naționalități»: *Coloman Tisza*; promotorul sistemului «Dă cu *Bánffy*»; «mâna tare»: *Ștefan Tisza* — aveau ca Leit-motiv: «O să-i *sdroblim*!» acelaș ca al lui *Beust* («an die Wand drücken»)! al lui *Aerenthal* («la tête si dure, qu'il faut la leur casser» (capul așa de tare, încât trebuie să li-l spargem) («Souvenirs») de Take Ionescu, într'o conversație cu Ae., despre cehi); al lui *Wilhelm II*, care ad-

motează cu: «Lass sie brüllen»! (lasă-i să urle) un raport secret al lui Lichnowsky (1898), reprezentantul Germaniei la Viena, când acesta relatează despre revendicările cehe.

«Lasă-i să urle»! Este aceasta o soluție socială?

Poți să chemi țărani din 419 sate românești, să vadă cum e tras pe roată un Horia, în Alba-Iulia — poți să lași ca timp de zece ani să se îngrozească trecătorii, zărind capetele a 27 de nobili cehi decapitați, în turnurile podului Carol IV din Praga — poți să vrei să tragi pe sfoară pe credulii valahi țărani¹ — cu acesta încă n'ai ajuns nimic, dimpotrivă, ai îndârjit spiritele, ai creiat martiri, ai înrăutățit starea bolnavă a socie-

¹ E interesant pasagiul următor, scris de romancierul și patriotul maghiar *Mauricu Jókai* în «Romanul vieții sale» (în autobiografia sa: «Az én életem regénye», Budapesta, edit. «Athenaeum», 1917, pag. 61—63): «Incerarea de împăcare a lui Dragoș a fost încununată de un succes complet. La apelul său au depus armele conducătorii Moșilor răsculați și la glasul popilor lor au fost gata să depună și jurământul de fidelitate pentru ocârmuirea ungurească. Toate s'ar fi întors spre bine, dacă nu l-ar fi încălecat dracul pe Hatvani cel înfumurat: dracul dorinței de mai mare. Lui nu i-a trebuit o înțelegere pacinică, ci o învingere sângeroasă. («Mind-en jóra fordult volna, ha a felfuvalkodot Hatvanit meg nem szállja az ördög: a nagyvágóság ördöge. Neki nem békés kiegyezés kellett, hanem véres diadal.») Planul lui a fost ca, ridicându-se deodată la rangul de conducător de armată, într'o luptă victorioasă să intre ca triumfător în Dobrișin, cu brigada sa (de soldați) și acolo să pună bazele guvernului radical, iar dânsul să dea directivă istoriei lumii. Nebunul de el, a lăsat deodată să puște cu tunurile între moși, după ce aceștia depuseseră deja armele. Aceasta n'a fost o faptă vrednică de un maghiar, de un soldat, de un om cinstit! («Az ördög ember, mikor már a mőczok lerakták a fegyvert, egyszerre közékük ágyuztatott. Ez nem volt magyar emberhez, nem katonához, nem becsületes emberhez illő tett!») Răsbunarea a fost grozavă! Moșii au sfășit în bucăți mai întâi și mai întâi pe Dragoș, pe trimisii să lege pacea, apoi iarăș au prins în mână puștile pușe deoparte: au impresurat pe Hatvani, l-au maltratat urât, încât a murit acolo: și eu dânsul împreună pe garda pretoriană a lui Ladislau Madarász. Nereușită, care n'a meritat laudă și care n'a găsit nici chiar om, care să o deplângă.» Acelaș Jókai, care — de sigur — n'a fost patriot maghiar rău, a scris, în aceeaș lucrare a sa: «Valahul nu se știe împotrivi unei vorbe bune și unui adevăr și mai frumos (și mai bun)» și zece ani după revoluția din 1848/9, călătorind prin ținuturile moșilor, găsește pe aceștia «békés jó emberek» (oameni pacinici și buni).

Iată mărturisirile ale unuia din cei mai mari scriitori maghiari! N'ar fi cu cale să ni le însemnăm mai bine și să le arătăm și minoritarilor noștri?

tății. Dacă arăți pumnul în loc de a întinde mâna de prietinie, seceri furtună! Furtuna secerată a fost oceanul de sânge nevinovat. Pumnul n'a fost și nu va fi argument vre-odată!

* * *

Acum, când par'că își bate joc un suflet spurcat de noi, toți, crede cineva că *nota etică* din conduita unui Avram Iancu n'are îndreptățirea, rațiunea de a fi?

Nu mai sunt tunurile de lemn de cireș, sunt «Berthe»-le presvite, nu e nisipul și piatra aruncată pe la Fântânele, ci gazurile asfixiante și baccilii boalelor celor mai îndrăcite.

Dl *Briand*, pe atunci primministru francez, rostea în Senatul din Paris (în noaptea de 12 spre 13 Iulie 1921): «Aud încă plânsetele popoarelor, cari *au fost asuprite de Ungaria*. Imi amintesc de România, de marele sprijin pe care l-a dat Franței, de sacrificiile teribile aduse și de suferința de secole suportată dela maghiari». — În «Bibliothèque d'histoire contemporaine», scriind despre constelația mondială cu totul schimbată («Le Bouleversement mondial», 1919, pag. 40), constată dl *Paul Louis*: «Imperiul danubian... eră o construcție a forței care nu subsistă decât prin silnicie» («L'empire danubien... était une construction de la force et qui ne durait que par la contrainte»). Actualul primministru francez, dl *Eduard Herriot* scria în 1920, despre România ca despre «una din marile victime ale războiului». (Créer, II. pg. 335.)

Iată confirmarea suferințelor unui Avram Iancu și ale poporului românesc! Și s'ar putea aduce în favorul tezei acesteia sute de oameni cu judecata clară, cari au mărturisit, făcând un *summa summarum* al suferințelor românești: Da, poporului românesc i s'a făcut mare nedreptate! N'a fost lăsat să trăiască în libertate.

— Atunci?

Atunci *înapoi la etica politică* a unui Avram Iancu! Strigați conștiinței omenești: *compătimirea socială* să fie fermentul în politică! Compătimirea față de clasa mizeră, față de orice popor nedreptățit! Ajutorul reciproc pentru ajungerea unei atmosfere mai prielnice desvoltării unei «culturi» visate!

Pot să fie trași pe roata sufletească încă alți martiri, pot să se ascundă prin tranșee, pe pământ și sufletești, încă alte

sute de mii de oameni, câtă vreme nu va domni o *altă* atmosferă, câtă vreme a face «politică» este sinonim cu «trasul pe sfoară» și cu intimidarea de frica pumnului, liniște nu vor avea popoarele și nici clasele sociate dintr'un neam. Sângele nevinovat însă va mai curge și de aici încolo cu nemiluita.

...Ingenunchind în fața eroului cunoscut și a multilor eroi necunoscuți din apropierea osemintelor lui Avram Iancu — obștea, nu numai cea românească, va trebui să *prileacă* acest mare și sfânt adevăr, căci altfel, altfel rugăciunea rostită cu buzele ar fi numai niște vorbe în vânt... Iar «celce samână vânt — seceră furtună», din orice tabără ar fi el...

Horia Petra-Petrescu.

Cum a scăpat Nicolae Bălășescu din mâna Ungurilor la 1849?

«*Balashesku*, Mitglied des wallachischen *Comitte*-es, ein geborner Haschager, Theolog, Professor in der Wallachei etc., war am schlechtesten und nicht mit Unrecht bei den Ungarn ausgeschrieben. Am 11-ten März Abends verspätete er sich im Quartier des *Comittes* mit dem Verbergen einer grossen Summe Geldes in Gold und Silber im Aschenwinkel und begegnete den eindringenden Ungarn auf der Treppe «Geht nur hinauf» sagte er gut ungarisch» ihr werdet sie erwischen» und kam unangehalten herunter. Er lief dann bis in die kleine Gewehrgasse zu seiner Wäscherin und bat selbe ihn zu verbergen. Diese war so von Angst erfüllt, dass sie ihn nicht verbergen konnte. Er ging hinaus und verbarg sich in einem Holzschöpfen, hörte hier die Ungarn — mehrere Parteien — eindringen, plündern und wieder weggehen, traute sich jedoch trotz der Kälte, die er leicht bekleidet ausstehen musste, nicht heraus bis am Morgen die Wäscherin zu ihrem nicht geringen Schrecken ihn daselbst fand, ihm sagte, dass die letzten Ungarn theils schlafend, theils betrunken sich im Zimmer befänden, aber auf der Gasse, niemand zu sehen sey. Nun wagte er sich heraus und ging bis in die grosse Gewehrgasse in das Quartier eines revolutionären Wallachaiers und war so glücklich die Frau dieses Walachaiers — er selbst war in Paris —

allein im Zimmer zu treffen. Sie versteckte ihn sogleich in ihr Schlafzimmer, brachte ihm Barbiermeister und Schere zum Bart abnehmen und Kleider eines *Tsokolen*. So metamorphosirt trug er gebückt auf dem Rücken einen grossen Pack bis zum weissen Löwen in die Josephstadt und fuhr einige Stunden später mit seiner Retterin, welche von *Bem* Pässe bekommen, als *Tsokol* auf dem Bock sitzend, glücklich aus Hermannstadt nach der Walachey. Als er im Juli mit den Russen wieder kam, nahm er zur grossen Verwunderung seiner Hausfrau, der Arztes Witwe *Kominek*, welche von den Insurgenten ganz ausgeplündert worden, sein Geld unversehrt aus dem Aschenwinkel heraus.

Glück muss man haben!!!

(«*Memorien* betr. die Ereignisse von 1848/9 von der Hand des Orators *Samuel Traugott Binder*» — in «*Einnahmen u. Ausgaben Protokoll 1800 – 1831*» pag. 86).

Pe românește :

«*Bălășescu*, membru al comitetului valah (român), născut în Hașag, teolog, profesor din Valahia, etc., a fost mai rău și nu pe nedreptul incondeiat la unguri. În seara de 11 Martie a întârziat în locuința comitetului, ascunzând o mare sumă de aur și de argint într'un colț cu cenușe și s'a întâlnit cu ungurii cari năvăleau înlăuntru pe scări. «*Duceți-vă numai sus*», le-a spus el într'o ungurească bună, «*că aveți să puneți mâna pe ei*» și a ajuns neoprit de nimeni afară pe stradă. A alergat mai apoi până în strada Poplăcii mici («*Gewehrgasse*»), la spălătoreasa sa și a rugat-o să-l ascundă. Spălătoreasa a fost așa de tare cuprinsă de spaimă, încât n'a fost în stare să-l ascundă. *Bălășescu* a ieșit afară și s'a pitulat într'un șopron de lemne, a auzit de acolo pe mai mulți unguri cum intră, cum prădează locuința și cum pleacă mai departe, cu toate acestea n'a îndrăznit să iasă, pe lângă tot frigul pe care a trebuit să-l îndure, cum eră îmbrăcat ușurel, până dimineața, când l-a găsit, spre marea ei spaimă, spălătoreasa. l-a mai spus aceasta că ultimii unguri s'ar află, parte dormind, parte beți în odaie, dar că pe stradă nu se vede nimeni. Atunci a îndrăznit (B.) să iasă și s'a dus până în strada Poplăcii mari (gr. «*Gewehrgasse*»), în locuința unuia din Valahia, revoluționar, și a avut norocul să dea în odaie de nevasta acestuia din Valahia — el se află în Paris. —

Nevasta eră singură. Ea l-a ascuns pe dată în odaia ei de dormit, i-a adus bărbier și foarfeci ca să-și taie barba, și hainele unui ciocoi. Astfel metamorfozat a purtat, încovoiat de spate, un pachet mare până la «Leul alb» în Josephstadt (suburbiul josefin) și plecă norocos după câteva ore cu salvatoarea sa, care căpătase pașapoarte dela Bem, îmbrăcat ca ciocoi, pe capră, părăsind Sibiul, ducându-se spre Valahia. Când s'a întors cu Rușii, a luat — spre marea mirare a aceleia care l-a găzduit, a văduvei medicului Kominek, care fusese jefuită cu desăvârșire din partea insurgenților, — banii neatinși din unghietul cu cenușe. «Noroc trebuie să aibă omul!» (Din «*Memoariile* referitoare la evenimentele din 1848/9, scrise de mâna Oratorului Samuilă Traugott *Binder*», — în «protocolul venitelor și cheltuielilor 1800—1831», pg. 96.)

Comunicat de I. L.

Caleidoscop.

— Mici însemnări din marele domeniu al științelor pure și aplicate. —

De Gavril Todica.

Vom începe cu infinitul mic, ca din când în când să ne avântăm la infinitul mare. Vom începe cu lucruri și resturi din sfera chimiei, ca trecând prin domeniile altor științe, să ne înviorăm câte odată cu zări din univers și cu probleme din filosofia naturii. Însemnările acestea nu au pretenții științifice, decât cel mult un scop educativ. Sunt menite oricărui om cult, care aude, vede și judecă mai temeinic decât duzina oamenilor de rând.

«Atomii sunt cantitativ nenumărați» — exclamă odinioară *Lucretius*, în celebra-i scriere *De natura rerum*. Dar astăzi se numără nu numai banii ci și moleculele și atomii corpurilor.

Prin diferite metode, Rutherford, Perrin, Sirk, Ghosse, Lord Kelvin, Planck și alții au putut determina numărul moleculelor aflătoare într'un cm. cub de gaz la 0° Celsius temperatură și 760 mm. presiune atmosferică. Acest număr, numit al lui *Loschmidt*, face în termen mediu 27.4×10^{18} .

În temeiul legii lui Avogadro știind că pe lângă temperatură și presiune egală, în volumul de un cm. cub, numărul

moleculilor este același pentru orice gaz, vom zice că acel număr este de 27,4 trilioane = $27,4 \times 10^{18}$.

Cu ajutorul lui se pot calcula toate datele moleculilor. Voind să știm bunăoară greutatea unei molecule de hidrogen, nu avem decât să determinăm greutatea unui cm. cub de hidrogen la 0° C. temperatură și 760 mm. presiune atmosferică. Cântărește 0,000 0896 grame. De unde urmează că o moleculă de hidrogen cântărește $\frac{0,000\ 0896}{N}$ gr. = 326.10^{24} adecă

0, grame 000 000 000 000 000 000 000 000 326.

Dimensiuni neimaginabil, de mici. Totuș ele guvernează lumea.

Petzold și Emil Fischer au constatat că prin miros putem surprinde prezența de $2,2 \times 10^{12}$ adecă

2,2 | 1 000 000 000 000 parte din 1 gram *mercaptan*, substanța cea mai urit mirositoare din câte cunoaște chimia.

Mercaptanul este un derivat al faimosului hidrogen sulfurat. Se obține prin înfierbântarea de clorură etilică cu hidrosulfură de potasiu, ca un lichid incolor, ce fierbe la 36° și având formula de constituție $C_2 H_5 SH$.

Respândește un miros infernal, ca de ceapă și pucioasă, mai abject decât orice sulfură organică volatilă. La primia lui producere s'au revoltat cartiere întregi ale orașului industrial *Elberfeld* și strigătul după poliție avu ca urmare închiderea laboratoarelor respective. Fabrica trebuî să-și mute laboratoarele în deșertul dela Lüneburg, ca prin mercaptan să poată produce substanțele prețioase *sulfonal* și *trional*. Mai târziu a succes să se suprime, prin aparate ingenioase, volatilizarea substanței și în cosecință, respândirea mirosului.

Mercaptanul își schimbă ușor atomul de hidrogen cu atom de metal, formând săruri, numite *mercaptide*. Combinația cu mercur, de exemplu, formează cristale albe, strălucitoare, insolubile în apă.

Bolometrul fiziicianului american Langley este un aparat termoelectric, adecă un aparat, în care temperatura se manifestă prin transformare în electricitate. Constitue un instrument foarte simțitor. Inregistrează variații de temperatură extrem de mici, până la 1 | 10 000 000 parte dintr'un grad Celsius. Adecă, în

timp ce termometrul normal saltă câte un grad, fără nici o linie intermediară, bolometrul lui Langley poate indica 10 milioane de nuanțe.

Cu acest bolometru s'au făcut importante descoperiri în «imperiul întunecat al luminei». Partea invizibilă a spectrului infraroșu s'a surprins în lungime de douăzeci de ori mai mare decât spectrul vizibil.

Puțini știu că prin razele Roentgen putem deosebi pietrele prețioase *veritabile* de cele *false*. Diamantul veritabil, de exemplu, e pasabil de aceste raze, par'că ar fi din carne. Diamantul artificial e impasabil, par'că ar fi din os.

Organele interne ale omului sunt pasabile de raze; aceleași organe ale omului mort, la câteva minute după moarte, devin nepasabile, par'că ar fi oase.

Necroscopia aceasta a razelor Roentgen e mai precisă decât a necroscopilor «jurați», cari ne asigură că individul curtare a reposat de «moarte naturală».

Lui Magelhaens i-au trebuit trei ani de zile (1519—1522) ca să ocolească pământul.

Cu mijloacele tehnice moderne, trenuri accelerate, va-poare și automobile, s'ar putea ocoli comod în 40 de zile.

În viitor, când se va perfecționa aviația, vei putea călători împrejurul pământului în timp de 2 zile.

Într'un viitor și mai depărtat, omul va zbură cu iuțea rotațiunii pământului, încât așezându-se în aparat, *va putea plana permanent în razele solare*. Pentru aparatul său, în plin mers, nu va mai exista noapte.

Ființe nyctalope (cari văd prin întunec). — Lumina își are infinite grade de intensitate, care nu scade niciodată la zero. Teoreticește, prin concentrarea razelor de lumină, putem vedea și noaptea. Deocamdată nu avem aparate practice de concentrare a luminei, dar cu timpul se vor inventa.

Există numeroase animale, cari văd destul de bine, atât ziua cât și noaptea. Astfel sunt câinii, pisicile, caii, lupii. Alte specii văd bine numai noaptea, iar ziua o petrec în somn. Astfel sunt lilieci, bufnițele, multe insecte.

Organul lor vizual, ochiul, e provăzut cu pupilă mai elastică, ori e adaptat pentru concentrație mai puternică.

Prin stări anormale, prin maladia pupilei, ori alterația ei funcțională, pot ajunge și oamenii să vadă noaptea. Pot deveni nyctalopi.

Împăratul *Tiberiu* se află în acest caz. Când se treziă noaptea din somn, distingeă în camera sa toate obiectele. Avea ochi foarte mari. «Erat praegrandibus oculis — cetim la Suetoniu — qui, cum mirum est, noctu etiam et in tenebris viderent» ...

Abatele *Mussaud*, în 1820 profesor la Colegiul din Rochelle, autorul unei mici scrieri curioase: «*Roman d'optique*» raportează că a cunoscut în acest oraș o damă, a cărei vedere avea însușirea precedentă și vedeă foarte bine în întunecul nopții, nu numai câteva clipe, ca Tiberiu, ci îndelung, ba chiar toată noaptea. Zăria până și un ac pe jos. Iarăș avea ochi foarte mari.

Facultatea aceasta nu o avea în permanență. Nu i-se manifestă decât la anumite perioade de suferințe și lăncezire.

În măsură și mai pronunțată posed facultatea nyctalopă *somnambulii* (lunaticii), prin *iperestesia* (súprasensibilitatea) *organului vederii*.

În acest sens s'au constatat fapte numeroase și s'au făcut experiențe decisive.

Cf. scrierea doctorului *Liébault*: *Le sommeil provoqué et les états analogues*.

Un mare neajuns al luminei artificiale este căldura, ce se desvoaltă alături de lumină. Lumina aprinsă ne arde. Lampa, în care ardem petrol, se înfierbântă. Tot astfel lampa de acetilină, de gazolină, de gaz aerian. Chiar becurile electrice se încălzesc. Dar toată căldura, desvoltată prin lumină, este energie pierdută. Lumina adevărată nu încălzește.

Licuriul este prototipul organic, modelul viu, al lămpilor veritabile. Lumineșcența acestei vietăți nu încălzește.

Inventatorii pot primi multă învățătură dela umila goangă ce se ascunde prin buruienile de sub garduri.

Grigorescu.

*Din tot ce-avem mai bun, mai sfânt,
• In larg de șes, pe culmi sihastre,
Cules-a gându-ți fermecat
Lumina sufletelor noastre:*

*Pe graiul blând al primăverii
Și 'n ialea toamnelor pustii,
Ai prins minunile de visuri
Din vremea când eram copii;
Și ca vrăjlit, acelaș este
Pe care noi l-am sărutat,
Adâncul foc văzut de tine
In ochii fetelor din sat...*

*Ai noștri sunt și 'nviforații
Ce 'n câmpuri ude, fără drum,
Se duc plecați pe baionete
Pân' se topesc în nori de fum:
Că ni-s tovarășii de horă,
De plugărie și cules,
Eroii tainici dela Plevna,
Dela Smârdan și Opanes...*

*Iar dinspre turmele drumețe
Pe lunci scaldate 'n asfințit,
Coboar' un vers cu care alături
De-atâtea ori am adormit:
In lumea toată, veci de veacuri,
N'o să răsune peste văi
O doină mai înflăcărată
De cam o zic ciobanii tăi...*

- *Ne-ai spus un basm cu zări senine,
Cu veselii și serbători,
Ne-ai pus în suflet mângădere
Și pe obraji senin de flori;*

*Dar și ce mult ne-ai fost tovarăș
Sub biciul cruntelor nevoi,
Ca să ne cânti cu-atâta farmec
Poema carului cu bot...*

*Mărire ție! Reînvie
Plutind pe-a gândului tău cale,
Și când durerile ne-adorm
In largul cerurilor tale.*

G. Tutoveanu.

Voci de presă despre serbările înfrățirii culturale.

Desprindem din mulțimea de articole scrise din prilejul vizitei noastre la București următoarele, rezervându-ne dreptul de a mai reveni.

I. Dl prof. *Nicolae Iorga* a tipărit în «Neamul Românesc» următoarele aprecieri:

«N'am văzut niciodată — scrie dl *Nicolae Iorga* a doua zi după reprezentația «*Poemului*» — un spectacol românesc mai frumos decât acela de ieri dela «Teatrul Național». În simfonia artistică a dlui Brediceanu se amestecă tot ce are mai frumos muzica populară cu portul tuturor ținuturilor de peste munți, cu vibrația glasurilor cântând vechile cântece, cu mișcarea de o superioară eleganță a danșurilor îndatinate.

«Puține popoare pe lume pot da o asemenea serbătoare. Cel mai apru judecător n'ar fi găsit o disonanță; cel mai dificil arbitru al eleganțelor s'ar fi închinat înaintea minunii de gust, de cuviință, de grație pe care fără nici o sforțare, fără un semn de încordare măcar, l-au îndeplinit acești săteni.

«Ori unde în străinătate ei ar fi stârnit cel mai meritat entuziasm; la noi au făcut mai mult decât atâta: Ni-au dat cea mai duioasă din mângăeri».

II. Dl prof. *I. Stănișescu*, prof. univ. (Iași), într'un articol foileton: «Cultura», din ziarul «Viitorul» (2 Iunie):

«O mare și adânc însemnată manifestare națională s'a petrecut în zilele acestea. Societatea «Astra» din Sibiu a purces

la drum spre Capitala României întregite. Acest eveniment are pentru mine o multilaterală semnificație. Trebuie să deștepte ecou de tresăltare națională în sufletul fiecărui român.

«Astra» (Asociațiunea transilvăneană pentru cultura popoului român) este una din concretizările geniului etnic. Este în acelaș timp o apoteozare a puterii culturii, mai presus de orice.

O condiție să cere însă. Să ne desbrăcăm cât putem de hainele împrumutate, care nu ne prind în totul. Prea mult ne-am înfeodat sufletul, de orbitoarea viață din apus, creând în jurul nostru o atmosferă factice, de amăgire pretențioasă uneori într-atâta, încât uităm cu totul unde ne aflăm și nu puteam prinde contrastul în care ne sbatem, dureros când împrejurările ne silesc să-l privim în față. Am luat deadreptul, fără să încercăm măcar a altoi. Consecința e lipsa de încredere în noi, prin comparația cu ceea ce neconținut socotim pe nedrept ca al nostru, deși e numai de împrumut. În jurul nostru lăsăm să crească dudăul care înădușă pajiștea sănătoasă, contemplând buchetul de flori, cu miros amețitor, adus în odăița noastră din ținuturi unde cresc după o muncă metodică și îndelungă a pământului. Izolarea cu zid chinezesc nu se poate; ar fi negarea influenței binefăcătoare a culturii universale. Dar nici închinarea în total numai în fața acesteia, fără străduința creării unei culturi proprii, cu rădăcini în substratul etnic.

Am atâta încredere în sănătoasele însușiri ale neamului meu care a suferit amarnic de vitregia soartei, încât nu văd activitate mai necesară în primăvara neamului decât aceea a înlăturării pojghiței prinsă la față, pentru a da puțința, cât mai grabnic, ca să se desvolte în plină desfășurare comoara de energie variată, care zace ascunsă în mulțimea românească.

Cunoașterea forțelor izbucnite întâmplător, deși simptomatic, în trecut ca și cunoașterea folclorului românesc, e o primă datorie în educațiunea noastră. Aceasta spre a prinde încredere în noi, spre a da atențiunea cuvenită manifestațiunilor deodată modeste, a primelor semne de rodnicie. Mai apoi o altă datorie a vremii, către noi înșine și prin noi către îndepărtatul ideal al umanității întregi, este de a contribui cu toții, savanți ca și moștești dascăli de sat, la înlăturarea cât mai grabnică a inculturii în mulțime și la stărpirea pseudoculturii mai dăunătoare prin stearpa pretențiune ce provoacă. În primăvara nea-

mului această datorie chiamă pe toți, dupăcum când iarna s'a dus, plugarii trag cu hărnicie brazdă pe ogorul înțelenit, orice întârziere fiindu-le dăunătoare.

Iată pentruce vizita «Astrei», societate care a muncit îndelung pentru promovarea culturii naționale înainte de orice, are și această importantă semnificație, de a pune înaintea ochilor noștri, necesitatea imperioasă de a nu trăi numai din împrumuturi, ci a munci din răspuțeri să ridicăm și culturii naționale altar trainic pe pământul nostru. Flacăra nestinsă întreținută cu toată osârdia, va topi norii negri puși deasupra pământului nostru pe orice hartă generală culturală. Vom ajunge numai în acest chip să dăm în cultura universală, pârțica ruptă din sufletul nostru etnic, singura de samă și trainică».

III. Scriitorul *Liviu Rebreanu* într'un articol de fond, intitulat «*Astra* în București, din ziarul «România» (2/3 Iunie):

«Sărbătoarea aceasta e și meritată, și binevenită «Asociațiunea transilvăneană» reprezintă mai mult decât o societate culturală oarecare. «Astra» e simbolul rezistenței culturale a unui neam, al redeșteptării naționale și al vitalității lui. Astfel asociația înfățișează românimea întreagă din Dacia superioară cu aspirațiile ei dârze spre o cultură și civilizație reprezentative naționale...

«Astra» a urmărit cu o înverșunare vrednică de imitat mai ales cultivarea țărâniei noastre. Pentru aceasta a cheltuit toate energiile, a născocit mereu mijloace noi. Publicațiile ei se adresau, cu sutele de mii, țăranilor; conferințele, serbările, bibliotecile ei căutau să se apropie de sufletul țăranului. Surturarii ei cunoșteau nevoile țărânimii și erau povățuitori totdeauna ascultați. «Astra» a fost o imensă școală pentru țărâניה românească ardeleană...

Manifestațiile «Asociațiunii» au fost veșnic serbări de solidaritate națională și culturală. Acelaș înțeles îl are și vizita ei în București. Cultura românească, deasupra tuturor greutăților trecătoare cu care se luptă neamul întregit, își afirmă puterea ei de viață, încrederea în viitor și unitatea ei desăvârșită...

Tocmai azi, când țărâניה a fost emancipată materialmente, prin expropriere și votul universal, nevoia emancipării sufletești e mai simțită. Asemenea întovărășire cinstită ar fi cea mai puternică verigă de legătură între sate și orașe. Oamenilor

care ar fi în stare să realizeze această, le-am zice, precum zicem «Asociațiunii», din toată inima:

— Bine ați venit!»

IV. Scriitorul *Cezar Petrescu* în art. «*Astra la București*», din «Țara noastră» (8 Iunie):

«Câteva zile, norodul pestriț de pe Calea Victoriei a fost înviorat de portul viu: alb, roșu și negru, în borangic, aur și fluturi, al oaspeților din Ardeal. Avea Capitala, sub cerul încropit de arșiță și sub razele verticale, nu știu ce înfățișare pitorească de stație balneară în ziua unei sărbători de binefacere, cu comitet de doamne în costum național, fanfară militară și tombolă, seara, după cotilion.

Bănățeni cu vorba moale și în vestmânt cu găetan, bănățence cu minunatele podoabe de fir și mătase și cu maramele de domnițe citore, cum stau zugrăvite în pridvorul mănăstirilor oltene, săliștence și întunecați moți cu pălărioara rotundă, oameni aspri din ținutul păduros al Marmației, își făceau loc anevoie pe trotuarul îngust, printre trecătorii cei de toată ziua și cei de toate națiile, între care ei singuri Români cu portul lor românesc, înfățișau exoticul.

Au fost recepții, cuvântări, mese, coruri — despre aceasta au pomenit cu îndestulare gazețele. Nu ne oprim la ele aici.

Dar într'amurg, pe Bulevardul Colței, am văzut venind o singură păreche sub teii prăfuiți. Erau două fete, n'aș ști să spun după port, din ce parte, de undeva de pe Murăș ori de pe Criș. Mersul lin și mlădios a trezit o clipă numai amintirea acelor care cu fân, plutind parecă, legăname în negura asfințitului, cu o fetișcană ingenunchiată în vârf, rezemată de furcă, între fânețe cosite, pe drum povârnit. Pe urmă a mugit o sirenă, s'au îmbulzit trăsuri, a duruit un camion, drumetele nu s'au mai văzut și capitala fu din nou prezentă cu larma, praful ei.

Asemenea oaspeți sunt bineveniți, măcar de-ar fi numai fiindcă ne amintesc că țara e alta, dincolo de Chitila, și că mai departe de strigătul edițiilor, de procesiunea automobilelor, de culoarele ministerelor, de discursurile și voturile Camerei, de cubștii și constructiviștii Capșei, de afișele teatrelor și de teatrul permanent și spectaculos de pe Calea Victoriei, curge altă viață hrănită din alte izvoare, mai înviorătoare și mai limpeză decât uleioasa și trândava prelingere a Dâmboviței».

V. Dl *Dr. I. Cottor* în art. prim din rev. «Cultura Creștină» (Iunie), «Astra la București».

«Sărbătoarea dela București ne-a dat să înțelegem, cum — peste toate patimile politice, peste sălbătăciile reale și crude ale administratorilor fără pricepere și fără milă și răi ai economiei naționale, peste sfidările nerușinate ale îmbogățitorilor din aurul scos din creerii munților, pe unde și-au împrăștiat creerii și oasele martirii durerilor românești, peste toată batjocura de care ne încarcă cei cari nu ne cunosc și nu ne cred, — Ardealul curat și tânăr, Ardealul viu și invietor nu s'a schimbat, nu și-a schimbat nici portul, nici graiul, nici inima, nici sufletul. Iar acest Ardeal vestește tuturor celor cari vor să-l asculte, că unitatea sufletească a întregului neam, numai prin cultură, numai prin cultura creștină s'a putut înfăptui cândva, a putut să rămână în zile tulburi și poate să ne mântuească și pe viitor».

VI. «Neamul românesc», (2 Iunie 1924):

În Bucureștii care, trăesc atâtea străduințe, atâtea porniri generoase, dar înecate adeseori de valul indolenței celor mulți și nu rareori al celor puțini și aleși tocmai, cărora același indolență nu e drept să fie îngăduită, — vor poposi, veniți din toate unghiurile țării, trimeșii celei mai vechi și celei mai înălțătoare instituțiuni culturale românești «Astra».

Cu portul și graiul lor diferit, cu voioșia și sănătatea spiritului satele și orașele atâtor ținuturi, pe cari le vor prezenta în chipul cum ele trăesc o viață atât de depărtată de mentalitatea Capitalei, vor aduce bucuria și nădejdea printre noi — frățietatea, și ni vor arăta că aci, în Bucureștii cosmopolit, noi înșine trebuie să vedem Metropola răsăriteană, dar mai cu seamă centrul sufletesc și cultural al Românismlui.

Ni vor aduce, firește, solia unor vremi mai bune; ni vor arăta de câtă înțelegere sunt în stare să-și dea dovadă frații între ei, și câtă putere de muncă se poate lega în contopirea sufletelor noastre trăite veacuri întregi desbinat de vitregia stăpânilor streine.

Pentru bogatul trecut al «Astrei», pentru hărnicia tuturor celor ce-au înjghebat-o și au crescut-o, pentru toată rodnicia faptei ei, urăm din toată inima, din tot cugetul nostru românesc și dornic de mai bine, bun-venitul celor ce reprezentând-o aci, în viața noastră culturală, ne vor aduce o lumină curată și

puternică, solia prevestitoare a tuturor ce deacum înainte vom întreprinde uniți, spre purificarea morală a țării și spre ridicarea culturii noastre la culmile, pe care trecutul nostru însuși trecut de-atâtea jertfiri ni le arată.

VII. Din revista «Societatea de mâine», 22 Iunie n. scrie dl N. Buta :

«*Astra*» la București. Serbările din capitală, cari au durat trei zile dearândul, au fost organizate cu pricepere și căldură. Din sufletul care s'a cheltuit atât dintr'o parte cât și dintr'alta întru reușita lor omul lipsit de prejudecăți putea descoperi lesne un alt românism, decât cel a ziarelor de reclamă, alt spirit, de superioară înțelegere a nevoilor naționale. S'a dovedit încă odată cu prisosință că singură cultura unește rodnic cugetele alese, singură cultura întărește și alimentează credința în puterile de viață ale neamului nostru.

...Intrucât la aceste serbări de înfrățire s'au strâns într'un mănunchiu aproape toate căpeteniile vieții publice românești și întrucât s'a accentuat cu folos și la fiecare pas necesitatea culturii care creiază, care organizează, nu distramă, nu ne-am putea aștepta ca pe ruina patimilor din ultimii ani să se «tocmească țara nouă» cum zice cronicarul?

Cugetări

de Victor Eftimiu.

Numai cine știe mai vrea să învețe.

Zarafii erau numeroși, Isus era singur. Aceasta însă nu înseamnă că zarafii erau cei ce aveau dreptate când i-a scos Isus din templu, cu biciul.

Vânt nu însemnează, numai decât, aer. Revoluție nu însemnează, numai decât, asanare.

Toate legile sunt bune acolo unde sunt oameni de treabă. Ticălosul calcă și legea lui Dumnezeu.

Să nu dea Dumnezeu omului cât poate să rabde, — și nici puterea de-a face tot răul de care e capabil.

Unii sămănă, alții culeg. Uneori fiindcă aceștia din urmă nu fac decât să pândescă și să fure rodul celor ce muncesc. De cele mai multe ori, însă, pentru că cei ce au sămănat n'au destulă credință că bobul lor va rodi și nici răbdarea s'astepte secerișul.

De ce, intrând în lume, te plângi că te lovesc străinii? Au la tine acasă, de-ai tăi, n'ai fost bătut niciodată?

Nu e prost numai cine n'are minte dar și cel ce pune prea multă minte acolo unde nu trebuie.

„Fă binele și aruncă-l în mare”, spune o vorbă din bătrâni. Probabil ca nu cumva binele ce l-ai făcut să te arunce în mare el pe dumneata.

Pentru tine gândește cu mintea vârstei tale; pentru ceilalți, însă, gândește cu mintea vârstei lor, dacă vrei să vă înțelegeți.

În renunțări sunt, de multeori, eroisme mai mari decât în căutările violente.

Poartă-te așa fel ca oamenii cu cari ai lucrat să privească bucuros o nouă țarășie.

Când vrei să spui o minciună, trebuie să ai la îndemână alte nouăzeci și nouă, ca s'o consolidezi.

Nu întreabă prea mult: riști să îți se spună neadevăruri. Mintim ca să scăpăm de indiscreții. Minciuna este un păcat mai mic decât indiscreția care-o provoacă. Minciuna este o armă defensivă împotriva indiscreției agresive.

Nu cunoșc eforturi mai penibile decât ale aceluia ce vrea s'arate că nu e prost.

Unii cred că dacă sunt puțini le ajunge să constituie o elită.

Cronică.

Românii la expoziția internațională a XIV-a din Veneția. În mijlocul știrilor rele care vin din belșug, de pretutindeni, avem să înregistrăm și câte una înălțătoare de inimi, cum este aceea a succesului obținut de pictorii și sculptorii români la Veneția.

Alteja Sa Regală Prințipele Carol, un Principe moștenitor care se întrepune cu multă sârguință de câte ori este vorba de manifestarea României și de adâncirea culturii în mijlocul poporului nostru, a găsit puțința de a trimite la concursul acesta minunat într'ale frumosului, la Veneția, pânze și sculpturi alese de ale pictorilor și sculptorilor noștri.

Dacă inițiativa a pornit dela A. Sa Regală, executiva au avut dl prof. I. D. Ștefănescu, — apreciatul și iubitul nostru conferențiar, căruia orașele noastre ardelenе numai mulțumitoare-i pot fi pentru dragostea cu cari le cercetează, căutând să trezească simțul frumosului în masse cât mai largi — apoi dnii Verona, Steriade și Jelea.

Au expus 79 pictori și 16 sculptori români. Iată numele lor: Origorescu, Andreescu, Luchian, Bunescu, Dumitrescu Ștefan, Dna Delavrâncea Dona, Origorescu Lucian, Ghiață, Han, Ionescu-Doru, Jelea, Loghi, Mirea G. D., Mirea D. D., Medrea, Moscu, Muetzner, Dna Maniu Rodica, Paciuera, Popescu Ștefan, Petrașcu, Paladi, Petrescu Costin, Russu Severin, Storck, Dna Cuțescu-Storck, Stănescu E. Spaethe, Strâmbu, Steriade, Ioniță, Verona și Vermont.

Înșirăm numele aici pentru ca cetitorul să rețină unele mai necunoscutе, pentru vremea, apropiată, când dl Ștefănescu, care ne-a promis pe

seama Muzeului «Asociațiunii» câteva pânze, va putea verifica și publicul nostru îndreptățirea de a fi trimise în străinătate pânze de ale artiștilor acestora.

Pe lângă toate greutățile întâmpinate de aranșatori — succesul secției românești a fost deplin. M. S. Regele Italiei s'a întreținut mult cu aranșatorii expoziției române și și-a exprimat înalta sa satisfacție. Între cele 5 tablouri reținute de Rege au fost «Iarna» de Verona și o pânză de Adreescu. Bustul lui Eschile de sculptorul O. Han a fost reținut de Academia de artă modernă din Veneția. Peisagiul «La Balce», cu turcoaicele la isvor, de Ștefan Popescu a fost cumpărat de muzeul *Luxembourg* din Paris. (Acolo se va deschide o secție românească, cu contribuțiile dlor Verona, Steriade, Ștefan Popescu, Stoenescu, și — dintre cei morți — Origorescu și Andreescu.)

Pricepătorii într'ale artei au apreciat în termeni elogioși secția românească dela Veneția. Așa d. e. Ugo Ojetti, Vittorio Pica, Léonce Bénédite. Iată părerea autentică a ultimului, dictată dlui Ștefănescu:

«Expoziția românească se înfățișează în întregime în chip armonios într'o prezentare artistică care impune și cu o sinceritate care interesează dintr'o dată și dintru început».

«Mai pretutindeni în lucrările pictorilor se vede seriozitate, un efort de anume valoare și probleme artistice urmărite cu inteligență reală.

«Anume stângăcii pe alocurl în expresia lucrului alternează cu stăpânire, știință de meșteșug, pretutindeni însă eforturi serioase și cu înțeles.

«Se vede bine că artistul a avut ceva de spus, o impresie sinceră și că

a fost emoționat. La artiștii români se vede cinste sufletească și cinstea aceasta este arta de bună seamă (l'honnêteté c'est l'art).

«Și toate acestea în ansamblul expoziției dela Venezia, unde virtuozitatea și stăpânirea de meșteșug se exercită de multe ori pentru ele însăși, nu închid nimic și ajung unaori supărătoare».

Opinia publică românească va face foarte bine să ia la cunoștință astfel de succese și să dea mai departe astfel de vești, în loc de a se lăsa purtată de fel de fel de șvonuri alarmante, istovitoare de nervi.

Meritul A. Sale Regale, al dlui I. D. Ștefănescu și al comisiei este cu atât mai mare cu cât suma ce le-a stat la dispoziție pentru întreaga întreprindere a fost pitică față de altele (230,000 Lei). Aici să se arate mecenajii români! Aici să sprijinească toți aceia cari vreau o înaintare culturală!

Reproducem fotografia uneia din sălile românești.

Excursia moldovenilor în Ardeal. Înregistrăm cu deosebită bucurie o excursie a 560 persoane, pornite din Iașul măririi și al durerilor de pe timpul războiului, ca să ne cunoască satele și orașele noastre. (V. raport pe larg în ziarul din Iași «Lumea», Nr. 1769—1771.)

În 17 Iulie au pornit-o la drum pelerinii la locurile sfinte: «Câmpul Libertății», «Câmpia Turzii», Avrig, etc., având în frunte pe inimosul avocat C. N. Ibrim, ca reprezentant al «Ateneului Popular Tătăraș» din Iași. Excursia a aranjat-o menționatul Așeneu, sub egida «Fundației culturale Principele Carol». Între pelerini au fost dnii C. Stamboliu, prof., Soc. corală «Gavril Muziceescu» cu 60 mem-

bri (conducător-dirigent V. Popovici), «Școala normală Vasile Lupu» (director V. Todicescu), fanfara școlii, dr. Maria Coma-Kernbach, direct. seminarului din Huși I, Negoits, Soc. cult. «Miron Costin», «Casa Națională Viitorul» din Vaslui (20 membri), 25 orfani de războiu, 90 de basarebeni, în frunte cu senatorul N. Alexandri, avocații Stoica și Dumitrescu, președ. Trib. Orhei, Tiron, 50 de bucovineni cu parohul Mănăstirii Putna și mulți alții.

Pretutindeni unde s'au arătat au fost primiți cu brațele deschise, ca niște adevărați frați. «Asociațiunea» a trimis o circulară în localitățile pe unde aveau să treacă, rugând despărțimintele să dea toată atenția acestor manifestații culturale — și rezultatul a fost foarte satisfăcător.

«Moldovenii» au știut să se producă și ei în mijlocul nostru, arătându-ne jocurile lor naționale, cântându-ne doinele lor, vorbindu-ne prin glasuri competente. În Tg. Mureș a vorbit dl prof. C. Stamboliu despre «ideea solidarității naționale», în Cluj dl prof. I. D. Ștefănescu despre propaganda culturală și — în special — despre expoziția internațională de pictură din Venezia. În Oradea-Mare prof. C. Nedelcu despre opera lui Gala Galacteon, în Arad prof. C. Stamboliu despre schimbul de elemente culturale între Ardeal și Moldova, în Timișoara prof. C. Nedelcu despre Banat, în Sibiu dl prof. univ. Gh. Tașcă despre «experiențele sociale» actuale, în Brașov senatorul N. Bașaria despre «caracteristicile poporului român».

Neuitate vor rămâne pentru «Asociațiune» momentele dela recepția din ziua de Duminecă.

Dela gară au fost oaspeții purtați, aproape în triumf, cu muzici și cu fan-

fara în frunte, până la Catedrala ortodoxă română, unde s'a sfințit steagul Ateneului. Slujba bisericească au oficiat-o în frunte cu I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, preoți din toate ținuturile noastre, în odăjdii de sărbătoare. Naș al steagului a fost președintele nostru, dl Vasile Goldiș. Dela catedrală s'a îndreptat mulțimea la «Asociațiune», unde a vorbit dnii C. N. Ifrim, Vasile Goldiș și prof. din Orhei Dumitrescu. La amiaz s'a dat un banchet în sala dela «Urania». După vizitarea instituțiilor din Sibiiu și depunerea unei coroane pe mormântul lui Șaguna s'a ținut festivalul în teatrul orășenesc. A fost o adevărată înfrățire culturală. Aibă cât mai multe urmașe, spre binele tuturor!

Premiile acordate de «Academia Română» în sesiunea 1923/23. Premiul Năsturel (4000 lei): păr. Dan pentru lucrarea «Mănăstirea Sucevița»; Pr. Adamachi (2000): Mia Frollo p. «Flori de flacări»; Pr. Adamachi (1000): Teodor Murășanu p. «Fum de jertfă»; Pr. Adamachi (1000): Al. Stamatiad p. «Pe drumul Damascului»; Pr. Adamachi (1000): I. Valerian p. «Caravanele tăcerii»; Pr. Păcuraru (4000): Ion Gorun p. «Obraze și măști»; Pr. Păcurariu (3000): păr. Hodoroabă p. «Din războiul de reîntregire»; Pr. Păcurariu (3000): Apostol D. Culea p. «Literatura copiilor și șezătorile cu copiii»; Pr. Grigore C. Angelescu (4000): preot I. Răuțescu p. «Dragoslavele»; Pr. Constantinidi (4000): Teodor Rotiș p. «Istoria școalei normale»; Pr. Lazăr (5000): Dr. N. Niculescu p. «Stomatologie»; Pr. Toncevici (1000): Dr. I. Minea p. «Grefele Țesuturilor moarte»; Pr. Năsturel (5000): Dr. Capidan p. «Elementul slav în dialectul aromân».

Alte premii oferite din partea Acad. Române:

Premiul *Năsturel* 4000 Lei ses. gen. 1924. (conț. de orice natură publ. 1—31-Decemvrie 1923) termin: 31-Decemvrie 1923.

Premiul *Năsturel* 12,000 lei ses. gen. 1925 orice nat. 1 Iar. 1921—31 Dec. 1924, term. 31 Dec. 1924.

Premiul *Adamachi* 5000 lei ses. gen. 1925. Înfrățiri cuprinse între limbile română și maghiară (term. 31 Dec. 1924).

Premiul *Neuschotz*. Povestiri pentru copii, publ. sau în mas. 31 Dec. 1926.

Premiul *Adamachi* 5000 lei. Contribuțiuni la studiul caracterelor antropologice ale țaranului român.

Biblioteca Academiei. Din raportul general al «*Academiei Române*» pe 1923/4: «Marea valoare și însemnătate a colecțiilor Academiei fiind acum de mult recunoscută de toată lumea intelectuală din țară, și în bună parte și dincolo de hotarele țării, iar instalarea lor fiind nu numai cu totul neîndestulătoare, dar și cu desăvârșire nesigură, guvernul pare hotărât să ia cuvenitele măsuri pentru construirea localului plănuț la 1912 și care trebuia să fie inaugurat la 1916. Se studiază acum organizarea financiară a lucrărilor, cari ar urmă să fie pe deplin terminate în 5 ani.»

Mormântul lui V. Alecsandri. Raportul Academiei Române (1923/4): «Un caz concret și caracteristic este de pildă situația Acad. față de mormântul unde se odihnește și casa unde a trăit o glorie literară ca aceea a lui A. Casa cu grădina și mormântul au fost donate Academiei de nepoatele marelui poet în a. 1914. Acad. a primit donația cu intenția de a întreține casa

În bună stare și a-i restabili cuprinsul cât mai apropiat de starea în care se găsea pe când o locuia poetul, și a ridica pe mormântul lui cuvenitul monument vrednic de numele lui și de națiunea pe care a luminat-o prin geniul său. Trebuie ca mormântul și casa lui A. să fie un loc de pelerinaj național. S'au făcut câteva apeluri la *dărnicia institutelor financiare*, dar răsunetul lor a fost atât de slab, încât până azi nu s'a putut înălța peste mormânt cuvenitul monument și *lipesc mijloacele pentru reparația necesară casei!*

Noutăți din „Biblioteca populară a „Asociațiunii“. Nr. 112: *«Gânduri de dat mai departe»* de Horia Petra-Petrescu. 4 schițe și nește însemnări dintr'un lazaret. În *«Văduva»* se mângăie o tinără văduvă de război, după vestea că i-a murit bărbatul, alintându-și copilășul de care bagă de seamă că seamănă celui mort. Ideia că se perpetuează nobleța, bunătatea celui dus, că nu e mort, că trăiește în micuțul de lângă ea — o ține pe femeie să nu dispezeze. — În *«Satul gușășilor»* e descrișă durerea preotului dintr'un sat ajuns, pe nedreptul, în faimă rea, că ar fi din *«satul gușășilor»*. Cum suferă din cauza unei gure nespălate, căreia îi place zeflemeaua ușoară, dar criminală. Biata *«Rumunka»* e mama îndurerată din Coahalm, căreia îi moare copilul în spitalul din Praga și care se știe ridica, după o slujbă într'o biserică din Praga, să suspine: Ce e durerea mea, față de durerea Maicii Domnului! Un țipet de bucurie se refrânge în *«Când clopotele au sunț de pace!»* Fericirea unui sat care-și revede o parte din locuitori. *«Insemnările»* sunt dintr'un jurnal. Mentalitatea soldaților noștri. Unul, plecând acasă, spune că va arăta numai

în rate lipsa degetului și lipsa unui ochiu, ca să nu sparie pe ai săi. Alții comentează cele cetite în lazaret, sunt conviincioși și plini de bunătațe, duși *«Kanonfutter»*, carne de tun, de generali austro-ungari pe câmpurile de luptă. Schițele și notițele sunt o mică parte din colecția mai mare *«Sânge nevinnovat»* ce așteaptă să se tipărească. Lectură potrivită în șezătoriile noastre.

Nr. 115: *«Clipe de întremare sufletească.* De citit și de răsândit» (prețul 4 Lei). Broșura vrea să aducă merinde sufletească prin satele noastre — și nu numai prin satele noastre. E o antologie a câtorva poezii și bucăți în proză, originale și traduceri, cu ideia fundamentală: cum își inchipuesc oamenii Dumnezeuirea, cum se închină, cum contempează natura, neantul. O încercare îndrăznească, firește, pe o lume ahtiată după plăcerea imediată a cărnii și a pungi.

Ioan Alex. Lăpedatu ne cântă *«Lăudați-l, că e mare Dumnezeu!»*; Alecsandri se extaziază: *«O, Dumnezeu, al Totului părinte!»*; Vlahuță cântă: *«Lut insuflețit de raza vecinicei Dumnezeuiri»*; Zamfirescu întreabă la trupul rece al tatălui său: *«Te-ai dus cuminte către Domnul, către păstorul cu o turmă, sperând că poate e acolo înțelepciunea cea din urmă?»*; Mihai Codreanu aduce pe creștin să murmure, într'un *«sonet»*: *«De-aceea în fața Ta cu umilință genunchii plec și fruntea mi-o închin, slăvind pe veci suprema Ta ființă»*; Macedonski fredonează în ritm de litanie: *«Doamne, toate sunt prin Tine și averea și puterea, fericirea, mângăierea»* ... Liviu Rebreanu pledează pentru ceva superior, pentru o credință. Vin apoi streinii: Goethe constată la vârsta de 74 de ani:

«In pieptul nost curat e-o năzuință,
Se sbate ca un val, de bună-voie
Să se predea, plin de recunoștință
La ceva ce-i mai sus, curat, necunoscut,
Pe vecinul Ne-numitul deslegând.
Noi o numim: să fii drept-credincios».

Carducci contemplant noaptea «'n
veci nepriecută»; Petofi suspină:
«Mai scurt de-o clipă poate fi ceva?». Sărman prietin! doară viața ta! Vin anii — aduși de vânt și vântu-i mână, fii scutecul din leagăn, într'o mână și 'ntr'alta giulgiul de înmormântare. Om mândru, care ți-e mândria oare? Byron ne descrie ultima noapte a omenirii, cu «Intunecimea» ce se răspândește; cum ură omoară și pe cel de pe urmă oameni — un moment apocaliptic. Victor Hugo ne descrie pe bătrânul episcop Myriel (din romanul «Mizerabilii»), bunăta-tea personificată. Alte bucați scurte ne poartă prin «lumea orbilor», în seara de Crăciun (colindă) și pe câmpurile unui sat românesc (ideia: și muncitorii ca creierii nu sunt de disprețuit de «stent!»). Din toate se desprinde o tendință spre ceva superior, spre bunăta-te, spre curăție sufletească.

Bine ar fi să se răspândească broșura, să fie citită și comentată.

„E mult de lucru!“ Buletinul 20 al desp. Sibiu al «Asociațiunii». Sibiu 1924. Darea de seamă despre activitatea desp. în decursul anului 1923—4. Broșură tipărită pe spăsele dlor I. Floașin sen. și jun. Se împarte gratuit.

Broșura aceasta de 52 pag., tipărită cu petițe, vrea să dea o iconă fidelă a tot ceea ce a prestat despărț. Sibiu, în frunte cu dl Dr. Gh. Preda în decursul anului 1923—4. Într'o formă literară — în parte — descrie propa-ganda la sate, indică întrebările puse

la fața locului și unele din răspunsuri (biblioteci, săli de adunare, ajutoare pentru scopuri culturale, din America, fanfare, reprezentații, etc.) — trece în revistă conferințele din Sibiu, pentru intelectuali și meseriași și concuetele educative. La partea documentară ne aduce lista comunelor vizitate din partea sibienilor, numele conducătorilor agenturilor din diferitele comune ale desp., lista conferințelor și lecturilor din diferitele comune, întrebările puse pe sate, conferințele din Sibiu, mulțumirile diferitelor autorități, societăți și persoane, programele muzicii de cameră și festivalurilor, raportul casierului, apoi o descriere amănunțită: Cum a decurs adunarea generală anuală (în Porcești). Ilustrații din Muzeul «Asociațiunii» și date statistice despre ce a prestat «Asociația» până acum completează broșura.

Am vrea ca broșura să fie citită cât mai mult și să servească de îndemn și altor despărțăminte, să tipărească ceva similar, pe lângă rapoartele trimise la centru pentru numărul ce apare înainte adunării generale a societății noastre.

*

«Buletinul cărții» (Apr. 1924) are următoarele aprecieri: «Petra-Petrescu (Horia): *Gânduri de dat mai departe*, Sibiu; «Ed. Asociațiunii». (Bibl. populară a Asoc. An. XIV, Nr. 112, 1924, 48 pag., 3 Lei.)

«Istoriile d-lui Petra-Petrescu sunt din cele mai bune ale genului. Literatura pentru popor, aceea care să cultive sentimentele frumoase și să îndemne la bine e una din cele mai ingrate creațiuni. Trebuie o măsură și o cunoaștere a oamenilor — și despre care se scrie și pentru cari se scrie — pe care nu o poate avea oricine. O văduvă ce se îndeamnă să trăiască după moartea soțului ei

pe câmpul de luptă, pentru că pruncul ce-l are fi seamănă așa de bine tatălui; gânduri despre ușurătatea și nedreptatea omenească ca «În satul gușăților» sunt lecturi din cele mai morale. Dar vom nota că dl P. P. face parte și bunei literaturi. Schițele și portretele sale din *jurnalul de la zărezet sau marea și creștineasca durere* din «*Biata Rumunka*» sunt adevărată literatură. Un soldat se întoarce acasă fără de un ochiu și cu degetele sdrelite. Ascultați cât de simplu vorbește: «De una îmi pare bine: Că nu știu al mei deacasă ce mi s'a tîmplat cu ochii. Am scris eu, nu-i vorbă, acasă, când a fost la operație, da pe ungurește, că era un ungur, care mi-a scris scrisoarea. Se vede că n'or fi primit-o, că nu mi-au scris de ea. Acu — să mă vezi când oi ajunge acasă! Și-oi arată numai destile și numai mai târziu o să-mi scoț ochiu!»

Perp.

„*Intrățirea*”, 18 Maiu 1924 scrie: „*Transilvania*”. Nrul 3—4 din excelenta revistă «*Transilvania*» cuprinde un bogat și variat material. Sub titlul «*Cât de departe am ajuns cu toții*» dl Horia Petra-Petrescu publică un interesant «mozaic adunat și comentat» de dsa, — mozaic plin de frumoase și luminoase citații, cari se încrustează în text ca admirabile nestemate. În nuvela «*Insecta*» dl I. A. Basarabescu pune caracteristicul său spirit de justă observație, nuanțată de fină ironie.

Dl Dr. Sandi (Alexandru) Bogdan publică un sprinten și spiritual articol «*Din vremurile noastre*».

Cele două poezii ale dlui Volbură Poiană «*Cireșul Meu*» și «*Secerișul*» sunt pline de o delicată sensibilitate, de o discretă emoție, realizată într-o simplă dar expresivă formă de artă.

Un sugestiv și instructiv document al vremii îl constituie articolul «*Cum s'a otrăvit opinia publică*».

Buletinele despărțământului Sibiului al „Asociațiunii”: «*Cât de departe am ajuns cu toții*». Un mozaic, adunat și comentat de *Horia Petra-Petrescu*. — «*Toate plugurile umbli*»... Părerile unor oameni de bine de *H. P.-P.* (Amândouă broș. tip. pe cheltuiala «*Casei lor Naționale*», București.) — Se împart gratuit.

Horia Petra-Petrescu: Un tăcuine și-un cărbune. Triptic tragi-comic, joc de marionete pentru oameni mari. În trei acte. (Ed. proprie.) Sibiu 1924. Tip. «*Dacia Traiană*». 20 Lei.

Horia Petra-Petrescu: Nu e numai la noi așa! Argumente dintr'alte țări, pentru ceice bîrfesc tot ce găsesc la noi. Adunate și comentate. Sibiu 1924. Tip. Școlii militare Inf. «*Principele Carol*».

Borgia (Ioan): Inviere și alte poezii. Sibiu, «*E. Asociațiunii*». (Bibl. populară a Asoc. An. XIV, Nr. 114), 1924, 47 pag., 4 Lei.

«*Ioan Borgia*, pe care simpatia și înțelegerea dlui Horia Petra-Petrescu ni-l prezintă în câteva rânduri simțite, a fost unul dintre scriitorii ardeleni contemporani cu mișcarea dela «*Sămănătorul*». S'a născut la 1880 și s'a stins în 1912 după ce-și luase doctoratul în filozofie în Germania și profesia la un liceu din Sibiu. Colaborașea lui s'a pîtrecut între «*Sămănătorul*», «*Luceafărul*» și «*Familia*». A tradus din nemțește și englezește frumoase piese de teatru, între cari «*Ifigenia în Taurida*» a lui Goethe, dar mai ales a scris poezii de o mare delicatețea și sfințioșe. Poezia lui e o preparare care lasă să se vadă call-

tăji cari aveau să se desvolte. Sunt versuri cari trebuiesc reținute: «Răsună zurnitul trist de zale, — Ca o străveche pentru morți cântare» sau această tinerească strofă: «Din ascunzișul tău cu frunza lată, — Mă 'ntrebi așa de multe mierlă dragă, — De-am sta la vorbă vara asta întreagă, — N'am isprăvi povestea niciodată», dar mai ales să consemnăm a nu fi cetit mai frumos epitaful pentru Eminescu, ca Sonetul «Floare-Albastră».

Perp.

Serbări culturale la Borșa. «*Patria*» din Cluj, din 10 Iulie 1924, scrie: «Duminica trecută s'a ținut în comună noastră Borșa din acest județ o frumoasă manifestație culturală aranjată de secțiunea din Cluj a «Astrei» condusă de dl N. Bogdan, directorul liceului de fete. Lucrările acestei secțiuni-sunt conduse cu multă pricepere de dl profesor Simu, secretar al secției.

Pentru primirea oaspeților s'au făcut pregătiri suficiente, așa încât toți acei, cari s'au grăbit să onoreze cu prezența lor aceste serbări au fost primiți cu cea mai mare căldură. Trăsurile cu onorații oaspeți au fost întâmpinate la capătul satului de preotul din localitate înconjurat de o frumoasă podoabă de poporeni. Dar ce a făcut o impresie excelentă asupra oaspeților din Cluj au fost cele câteva familii maghiare din Borșa, în frunte cu contele Bánffy și cu preotul Molnár, cari au ținut cu acest prilej să-și exprime bucuria și entuziasmul lor pentru sărbătoarea culturală a poporului român din aceste părți.

Desigur că acest eveniment a fost primit cu multă căldură și mai ales cu surprindere din partea publicului românesc, care nu s'a așteptat la o manifestație atât de călduroasă din

partea concetățenilor maghiari, reprezentăți prin familii atât de distinse.

După vorbirea de salut a contelei Bánffy, a răspuns în limba maghiară dl N. Bogdan, directorul liceului de fete din Cluj, salutând în nobilii primitori maghiari pe pionerii frățietății româno-maghiare. Dl Bogdan în cuvântarea sa a căutat cu delicateță să reamintească asupra noastră din trecut tactica greșită, ce au urmat-o, care a fost în toate vremurile cea mai condamnabilă linie de democrație între ambele națiuni vecine.

«Ilustritate», — a spus dl Bogdan cu glasul lui blăjin și cu o vădită emoție, — «pentru prima oară în viața noastră ne întâlnim ca prieteni, pe pământul sfânt al României. Puteam de mult să facem acest lucru, pentru a înlătură regretabilele conflicte din trecut. Dar dv. n'ați căutat niciodată să intrați în sufletul nostru. Dv. ne-ați privit totdeauna cu dispreț și cu o vădită ură. Noi v'am cunoscut. Noi am învățat istoria dv., literatura dv., manifestațiile dv. culturale și am înțeles din ele, că sunteți un popor, care merită atenție.

Dv. însă n'ați voit să ne remarcați, pentru că ne-ați contemplat totdeauna de sclavi, de supuși ai supremației maghiare.

Încecați, vă rog și dv. să ne pătrundeți intelectul nostru și vă veți convinge, că nu suntem departe de valoarea dv. și că odată ce ne veți cunoaște istoria și dezvoltarea noastră culturală veți ști să ne apreciați la fel».

Vorbirea dlui Bogdan a făcut cea mai bună impresie asupra distinșilor oaspeți maghiari, cari au rămas adânc impresionați de nouile întorsături ale vremurilor.

În ce privește serbările despărțământului, ele au fost la înălțime. S'au

ținut conferințe și s'au declamat poezii din partea elevilor.

Corul episcopiei Vadului deși compus numai din 6 persoane a făcut o adâncă impresie asupra publicului.

S'a manifestat de asemenea corul elevilor din sat în mod admirabil.

La sfârșit s'a ținut o expoziție de copii, după vechiul obicei ardelenesc, împărțindu-se premii pentru pruncii cei mai frumoși și mai bine nutriți.

Deasemenea a fost o expoziție de vite, al cărei succes a întrecut pe multe altele.

Scriem cu plăcere aceste rânduri despre adunarea desp. Borșa, a societății noastre de cultură, la care pentru întâia dată au participat frații noștri maghiari, între ei distinse familii nobile ca un semn fericit al unor zile mai bune.

Felicităm pe distinșii aranjatori ai acestei mărețe serbări și dorim din tot sufletul, ca noui zori să răsară pe pământul iubitei noastre patrii.

„Cercetășia” la noi. Ultimul număr sosit la noi din rev. lunară „Cercetășul” (Arad, Anul IV Nr. 2), conține iarăși, date vrednice de ținut minte. O propagandă sănătoasă căreia opinia publică românească va trebui să-i dea atenție. Redacția constată că „cercetășia” a ajuns la «un punct mort» la noi. Dorește mai multă activitate. Manifestările frumoase din București, în decursul serbărilor de înfrățire, și acelea din Sibiu, când cu vizita institutorilor cehi din Praga — ca să nu numim decât două manifestații, ne îndeamnă să aplaudăm „cercetășia” dela noi și să o sprijinim din inimă. Ajutând „cercetășia” milităm pentru «omul cel nou al viitorului. (Adresa: Arad. Bulev. Reg. Ferdinand 25.)

„Flamura”, Maiu, Iunie 1924, a. II. Nr. 5—6 (Craiova). În mare parte un îndreptățit strigăt de durere al dlui T. Ulmu împotriva literaturii decadente din zilele noastre. Indignarea aceasta ar trebui să se repercută în straturi cât mai largi, ca să scăpăm de bălăielile cari vrem să fie «artă».

„Lamura”, Rev. de cultură, a. V. Nr. 5—6. Ca totdeauna — cu prețioase contribuții, vrednice de a fi citite de toți intelectualii noștri, nu numai de dnii învățatori și preoți. Dl Nichifor Crainic scrie despre romanul: «Grădina Spânzuraților» al romancierului nostru L. Robreanu; I. Agârbiceanu are o schiță din seria «Chipuri și icoane»; d-na Izabela Sadoveanu un articol despre «Școala activă»; directorul Fund. Princ. Carol, dl Gh. E. Mugur, urmează cu inimioasele îndemnuri către învățatori — o serie de «scrisori». Dl Cezar Petrescu un judicios articol despre gazete și cultură. Inspectorul școlar Lupu Antonescu arată ce primejdioasă este atmosfera dela institutul «Marianum» din Cluj, aducând exemple din manualele folosite. Dr. V. Voiculescu aduce planul specificat al unei farmacii școlare, folositor și altora. Poezii de A. Coțruș, V. Voiculescu. Prof. I. Simionescu ne vorbește despre o plantă, cum se pricepe atât de bine. O cronică vioale și bogată.

„Țara noastră” (29 Iunie). Din «Cuvântări către surzi» o carte recentă a istoricului italian G. Ferrero (cu dolr!) citează și parefrizează idei de arzătoare actualitate dl Ivanov. Ferrero e cuprins de un «optimism melancolic», crede încă în biruința lui Ormuzd (a Binelui), stabilind adevărul: «Nefericirea Europei nu provine din pricina parlamentelor, ci dela noi toți. Or-

dinea se va întoarce în lume nu atunci când în toate capitalele se va găsi dictatorul cu sabia în mână, ci atunci când noi singuri vom putea răspunde la întrebarea: ce vrem? — războiul sau pace? Putere sau perfecțiune? Forță sau drept? Bogățiile sau libertate? D. Ivanov ne prezintă pe președ. actual al Statelor Unite, Coolidge, ca pe un «idealist activ» — astăzi, când «politica pare a fi devenit arta de a face rău». — O gingașe schiță a dlui I. Gorun: «Ravica», vrednică de a fi luată într-o antologie pentru copii și... oameni mari.

Interesante sfaturi date de dl. I. Ol. Ștefanovici-Svensk în privința propagandei (Măestria prop.) în „Foaia Tinerimii” (15 Maiu). Tot acolo o dare de seamă despre patru șezători publice date de soc. cult. «Buciumul» în București (seară franceză, scandinavă, spaniolă, anglosaxonă) cu scopul de a deștepta interesul pentru civilizațiile acestea. Muzică națională respectivă, probe din limbile respective, cu analize lit., reproduceri plastice din pictorii țării respective. O seară aleasă, ca să germineze ideile frumoase, nobile, din diferitele țări.

Nu s'ar putea face ceva la fel și prin orașele noastre? În Sibiu s'a ținut în ciclul de iarnă (1923/4) o serie de concerte cu muzică de cameră. Ar trebui completate cu bucăți literare și lucrări de artă picturală, ev. reprod. plastice (sau diapozitive).

„Năzuința” din Craiova (Iunie) se ocupă mai cu seamă cu poema Cid, spaniolă, împlinindu-se în corând 900 de ani de la nașterea ei. Dl. Al. Popescu-Telega și-a luat frumoasa sarcină de a ne apropia sufletește de produsele literaturii și culturii spaniole.

Un frumos apel pentru «activitatea extra-școlară», adresat în „Școala Noastră”, noua revistă din Zalău, corpului didactic, de dl Ioan Mango.

„Școala noastră”, revista pedagogică-culturală, organul oficial al revizoratului școlar, al comit. școlar județean și al Asoc. învățătorilor din județul Sălaj (a. I. Nr. 3, Mai, 1924) recomandă broșurile de propagandă ale desp. Sibiu. «Le recomandăm și cercurilor noastre culturale (pe lângă celor sătenești). În special broșura: «Pentru o ligă a bunătații» să nu lipsească de pe masa nici unui învățător».

Tot mai mult și mai mult se profilează respicat țintele frumoase ale revistei „Societatea de mâine”. Articole gândite, pline de avânt și de miez, chiamă la o pătrundere a problemelor actuale vitale. Așa d. e. avem în Nr. 12 considerații despre problema demografică, în legătură cu o carte a lui Herriot (discutată de dl Bogdan-Duică) — articol scris de dl Dr. A. Voina; despre organizarea muncii științifice, de dl Flaviu Șuluștu (Sistemul «Taylor», cointeresarea); Evenimentele din Basarabia de dl Onis. Ghibu; Viața culturală în Beiuș (de Senin); Cronică literară despre recente volume ale dlilor M. Sadoveanu și I. Agârbiceanu de dl Bogdan Duică, etc. — pe lângă o bogată și vieaie cronică.

„Adevărul literar și artistic”, Nr. 184 (1924) ia loc de frunte «Pescătorul de bureți» («Din povestirile lui Adrian Zografi») de Panait Istrati, despre care vorbește presa franceză în termeni elogioși. Romain Rolland a scris o prefață entuziastă volumului apărut, anul acesta, în franțuzește. Din capitolul tradus încă nu-ți poți forma o părere despre calitățile literare ale

lui Istrati. — Restul numărului, ca totdeauna, interesante colaborări prețioase ale dlor Gala Galaction, Slavici, Petrovici etc. — În Nr. 186—7 traducerea frumoasă a dlui *D. Nanu*: «Vișul unui amurg de iubire», poem dramatic de *H. Bataille*. E laudabil planul revistei de a publica de aici înainte și piese teatrale pentru diletanți, în câte un act, două. Aviz societăților noastre de diletanți! (Nr. 186) publică, în traducerea dlui *G. Nikita*, celebra poezie a lui *Sully Prudhomme*: *Vasul sfărâmat*. Povestea vasului de flori lovit de un evantai. După ce treci peste «epuizat» (ca rimă, ca să rimeze cu «sfărâmat») — te oprești la acel dureros: «N'y touchez pas, il est brisé», tradus: «O, nu-l atingeți nimeni, căci este sfărâmat!»

«Și inimă adesea și se rănește 'n viață,
Atinsă de o mână ce 'n taină ai iubit
Ea suferă în sine și singură se sfărâmă,
Căci a iubirii floare de-odată a pierit.

Părând că-i neatinsă în ochii vii ai lumii,
Ea simte 'n cet cum plânge și crește
Durerea rânii sale, cea fină și profundă,
N'o mai atingeți nimeni: de-acum s'a
[sfărâmat!]

„Ramuri”-le din Craiova cresc într'ună, spre bucuria noastră, arătându-ne «Drumul» cel «drept». Numărul 12—13 din a. acesta ne aduce o apreciere a dlui *N. Iorga* despre posibilele dlui *Eftimiu* și actul întâi din piesa în 3 acte «*Gheorghe Lazăr*» a dlui *Iorga*. Suntem în Viena, la Sfânta Barbara, pe vremea războiului cu Napoleon (1809). Doi teologi români, Șandru și Găbunea, devotați dinastiei habsburgice — tinărul *Gheorghe Lazăr* revoluționar, adorator al lui *Napoleon*. Până când Șandru strigă «trăsnească-l din cer pe ateistul de *Napoleon*», *Lazăr* declară: «(m'a trimis la Viena) birul de sânge al lor miei închis în

cămarile lor ... și trebuia să mă trimească. Măcar ca să văd că lanțurile, or fi de fier, dar se leagă de un par putrăd ce saltă din pământul răscolit de ghiulele *Franțuzului*...» Tatăl lui *Lazăr*, țăranul din *Avrig*, vine cu *Maria*, fata vecinului, să-și vadă fiicaul să-l cheme acasă, să-și apere pe toți de împilări. Actul se sfârșește cu hotărârea lui *Lazăr* de a pleca acasă. Când îi povestește tatăl său că e «rău» acasă, că «rânjesc» superiorii la dânsul, când își cere dreptul și-i spun: (fiul tău) «ăla, badeo, a învățat carte și cine a învățat carte acela cu noi este» și că nu va veni acasă, *Lazăr* izbucnește: «A mințit! Eu merg cu fine. Merg cu voi!» — După cât se vede din a. I va putea fi jucată piesa cu efect în Ardealul nostru, nu numai în Cluj, unde a predat-o dl *Zaharie Bărsan*.

În «*Săptămâna*» I. Nr. 5 (1924) ni se relatează despre vânzarea cărților din editura «*Culturii naționale*». În a. 1923 a tipărit C. N. 135 volume, în diferite biblioteci. Autorii mai «ceruți» de public au fost: *Caragiale*, *Delavrancea* și mai ales «*Viața la țară*», romanul lui *Duiliu Zamfirescu*. (Din «*Viața la țară*» s'au vândut până acum, într'un singur an, peste 6000 ex., cu toate că se vânduse înainte, în ed. «*Bibl. pentru toți*» și altele, peste 47 mii ex.) Apoi vine dl *Ion Minulescu*, romanul spaniol «*Iubirea iubirilor*» și francez «*La umbra crucii*» sunt aproape epuizate. O treime din «*Elementele de psihologie*» a dlui *Rădulescu-Motru* e vândută.

„Munca a fost pentru mine mângâierea în desnadejde, scăparea împotriva urâtului, adăpostul împotriva întâmplărilor și prigonirilor... *Mihail Coșbăniceanu*.”

„Viata Românească“ an. XVI. 1
Jan. 1924. O frumoasă schiță de scriitorul Mih. Sadoveanu: «Haralambie». Di Jean Bart (Eug. Botez) are o delicioasă schiță: «Rătăcind prin deltă», care ar putea figura în «Memoriile unui vânător» de Turghenief. Descrierea vieții unui bătrân marinari, Andrei, căruia îi zic Filozof, fiindcă, scârbit de lume, după ce l-a înșelat nevasta, se retrage și trăiește 42 de ani departe de lume. Filozof filosofează: «Ați văzut peștele cea care se cheamă țipca, de seamă întocmai c'un șarpe? Umpli un sac cu șerpi și bagi între ei și un țipar; aci trebuie să vâri mără în sac și să nimeresti pe nevăzute țiparul dintre șerpi. Asta-i însurătoarea. Așa își alege omul nevasta».

Și, totuși, omul care o nimerise rău în căsătorie, omul cu spirit de libertate, stăpânul din sihăstria sa, se dă plainc când îi revine «Baba» și — între cicălituri, fum de tutun — își duce viața mizerabilă! Comentarul scenei casnice, medicul care întovărește pe povestitor, isbucnește, privind la libelulele efemere: «Uite! vezi cele două efemere cari plutesc înclătate strâns, contopite par'că într'un singur corp? În aceeași zi se nasc, iubesc și mor... mor, iubindu-se!... Câtă vreme omul!...

Le Désarmement de la haïne
(Desarmarea urii), «Tipografia Populului», Sibiu 1924, par. V. V. Tilea. Lucrarea dlui V. Tilea vine în zilele de astăzi nu numai ca o propunere bună pentru Liga Națiunilor, în înțelesul de a complectă alin. 2 din art. 11 al pactului; dar mai mult ca o prescripție sufletească pentru o mai rodnică muncă, o mai strânsă colaborare și armonie dintre oameni.

Fără pretenție de a face multă psihologie socială, Di V. Tilea descrie clar în puținele, — dar cu foarte mult înțeles — pagini, consecințele sentimentului de ură care se evidențiază în timp de pace la acei lipsiți de o bună și îndelungată educație și mai ales în timp de războiu și după războiu atunci când frânele individuale slăbite contribuie la dispariția frânelor sociale.

Ridicându-se cu vehemență pentru luarea măsurilor din partea Ligii Națiunilor și pentru o propagandă de combatere a urei, atât prin adunările publice, cât și prin presă, autorul servește nu numai cauza neamului, dar a umanității în general. Nu mă îndoiesc că o lozincă ca aceasta, aruncată pentru un moment ca o «propoziție separată» cum o numește d-sa, va fi urmată în curând (chiar d-sa nepromite), de multe alte lozinci cari vor forma o lucrare, un tot de soluționari, cu privire la modificarea mentalității negre, care împiedecă oamenii a se înțelege și a se iubi.

Meritul dlui Dr. V. Tilea este asigurat pentru viitor și el va fi cu atât mai mare, cu cât sarcina ce și-o asumă — de a duce la bun sfârșit opera începută, — este din cele mai grele, mai covârșitoare.

Trebuie să recunoaștem că ura ca sentiment inerent făpturii omenești, este de abea unul din numeroasele elemente care compun psihismul nostru, iar componentele mentalității omenești sunt pe cât de complexe, pe atât de dependente unele de altele, încât nu ne putem raportă la una fără a nu atinge pe celelalte și, indirect, întreaga mentalitate.

Diferența construcției de mentalitate dintre indivizi mai mult ca construcția fizică (căci este știut că subiecții slabi urăsc pe cei forți, cei urâți

pe cei frumoși, etc.) aduce concepții diferite de viață cu privire mai ales la obiceiuri, datine, tradiții, credințe, iubire, etc. și cu ele diferite sentimente rele (dintre cari și ura) față de acei ce nu sunt la fel și nu concep la fel cu noi.

Și dacă ne raportăm încă numai la ceace este intraomenesc nu este de ajuns, relațiile omului cu lumea din afară, în special interesele economice și concepțiile politice (ca să nu numesc decât pe cele mai importante), duc la paroxism această ură. A devenit aproape o lege socială faptul că cu cât interesele apropie mai mult oamenii de rasă diferită, cu atâta prin cunoașterea deaproape sentimentele îi îndepărtează și aceasta nu numai din motivul că se văd cu altă croială hereditară și socială, dar fiindcă interele economice prin ele inele dau arhitecturi mintale diferite, cu sentimente egoiste, egocentriste; etc. care măresc șansele urii.

În concepțiile politice vom observa acelaș lucru. Cei cu conștiința colectivă nu vor suferi pe cei cu conștiința individuală, autocrații vor uri pe democrați, etc.

Aceste date și încă multe altele (nu poate fi aici locul a le expune) nu trebuie să ne facă să disperăm, și din parte-ne, feliitând pe dl Dr. Tilea, îl rugăm să perseverze în lucrările sale. Cei puțin idealști, entuziaști vom colabori cu plăcere la mijloacele pe cari am început încă de mult să le punem în practică pentru înlăturarea urii.

Negreșit cel dintâi mijloc paleativ pe care-l recomandă d-sa: înlăturarea defaimărilor, bârfelilor, criticilor injurioase de prin întruniri publice, presă, etc. este acceptat de toți, din fericire chiar și de acei ce știu așa de bine să practice ura.

Ca orice mijloc paleativ însă nu

poate avea decât rezultate temporare și nesigure.

Al 2-lea mijloc mai curativ merită toată atențiunea oamenilor de bine și în special al conducătorilor.

E vorba de educația și instrucția adulților și copiilor.

Trebuie să recunoaștem că cu tot progresul realizat în educația și instrucția din școli (școli pentru adulți sunt puține), cu toată silința dată de eminenții noștri profesori, învățământul nostru suferă încă de multe greșeli psihologice.

Instrucția din școală mai aduce astăzi încă buni teoriteciani, mai apti a repeși demonstrațiile din manuale, decât a le putea aplica sau decât a se conduce în viață; aplicarea apoi practică dar rău înțeleasă a științelor pozitive din domeniul economic (agricultură, industrie, comerț, etc.) cu întregul cortegiu de întreprinderi comerciale, bancare, concurențe mai mult sau mai puțin oneste, etc. desvoltă interesul personal, egoistic, de branșă, etc. care contribuie la desvoltarea urii și dușmăniei dintre oameni.

Educația sufletească din școli se face apoi pe o scară redusă și noi știm că o instrucție greșit adoptată, însoțită de o slabă educație, nu poate decât diformă mentalitatea individului, creindu-i sau redeşeptându-i sentimente (deci și ură) care îl pun în conflict cu alții.

Suntem însă alături de dl Dr. Tilea a susține că numai buna educație, buna propagandă culturală și morală este singura înălțătoare de suflet și capabilă de a modifica sufletul părinților cari fac educația copiilor, acel al profesorilor cari fac pe aceea a elevilor sau aceea a conducătorilor însărcinați poate cu educația condușilor, etc. și treptat, îndreptându-ne mintea și judecata, suplinind ura prin sentimente

bune (mila, compătimirea etc.), să ne putem apropia unii de alții, spre binele nostru și al umanității.

Dr. Preda.

Edison, cu toate că a împlinit 77 de ani, muncește ca un tânăr. Dela 8 dim. până la 12 și dela 2 la 6 lucrează ca orice om de profesiune. Nu-i vorbă, se poate lăuda cu antecesori cari și ei au ajuns o vârstă înaintată. Moșul i-a murit la 104 ani, tatăl la 96!

Unui ziarist american i-a descoperit că în curând va putea arăta lumii o nouă invenție epocală: *utilizarea practică și productivă a razelor solare*. Altă descoperire sensatională ne-o rezervă în curând. (V. «Excelsior», 13, III, 1924.)

Cât a câștigat Franța pe urma „ceasului de vară”? Raportorul general al bugetului orașului Paris a comunicat comitetului date elocvente despre câștigul avut în anii din urmă prin simpla schimbare a orarului cu așa numitul «ceas de vară». Iată-le: economiile realizate la gaz în 1922 7.434,000 metri cubici, în 1923 5.324,000 metri cubici. Compania pariziană de electricitate evaluează economii de electricitate la 2000 de tone de huilă (cărbune de pământ). (v. ziarul «Excelsior», 13 Martie 1924.)

«Când am ajuns în Palatul Bourbon» (parlamentul din Paris), spuneă *Ribot*, fostul ministru, decedat anul trecut, «am rămas timp de patru ani mut, în banca mea, fără de a întrerupe chiar. Nu m'am decis să dau piept cu tribuna (parlamentară) decât în legislația următoare». — *Paul Dechanel*, fostul președinte de republică, da sfaturi de discreție oratorică, constatând că mai mulți ani a tăcut, ca deputat, și numai mai târziu, a luat cuvântul,

modest. — Fiți prudenți, nu vorbiți prea mult, de nu o să vă rupeți gâtul! da statul, după cronica deli «Les Annales», un vechiu parlamentar... O, o, o! Să dea cineva astfel de sfaturi la noi!

Mizeria rășbolului. Din pritejul reuniunii anuale a secției feminine a Legiunii Britanice s'a constatat că 50,000 de văduve de foști combatanți, împovărate cu grija familiei, sunt silitel de a primi ajutoare locale sau să-și cante de lucru. 150,000 de foști combatanți duc lipsă, ca și familiile lor, în urma scăderii lucrului în Anglia. Coloneul Grossfield, vorbind despre conferența Federației interaliatē a foștilor combatanți — care se va ținea în curând — a menționat propunerea de a se constitui un *grup internațional de mame* cari și-au pierdut un fiu sau mai mulți fii în decursul rășbolului, grup ce va avea menirea de a preîntîmpina o altă catastrofă de felul acesteia. («Excelsior», 22 Maiu 1924.)

În Italia s'a deschis o subscripție publică pentru ridicarea unui *monument «Mamei italiene»* care să simbolizeze spiritul de sacrificiu al mameilor italiene, al eroilor morți în rășbolul mondial. Reșina Margherita și regina Elena au sprijinit cu prezența și ajutorul lor bănesc întreprinderea. (Vezi fotogr. și explicația în «Excelsior», 22 Maiu 1924.)

Guvernul mexican a fost primul stat care a luat măsuri radicale împotriva acelor cari pocesc limba în inscripțiile deli reprezentațiile de cinematograf. A interzis, pur și simplu, filmele cari vor lăsa de dorit în privința gramaticii. — În «Les Annales» comentează dl G. Derville pasul acesta al guvernului mexican astfel: «În

Franța, ar face bine noul ministru al instrucțiunii publice să ia o decizie similară. De ar lua-o brusc, cine știe, dacă n'ar trebui să închidă toate cinematografele, fără de excepție, din lipsă de filmuri corecte. . . » — La noi? Completați.

Un consiliu superior al literelor în Franța. Fostul ministru al instrucției publice, dl Enric de Jouvenel, fostul șef-redactor al ziarului «*Matin*», a lăsat să se întrevadă la un dîneu dat de «*Asociațiunea crîficei literare*», că guvernul francez se bate cu gîndul să institue un consiliu superior al literelor.

Și în Franța se întrebă opinia publică dacă intelectualii nu sunt desconsiderați în viața actuală. Unii merg atît de departe încît reclamă un ministru al literelor. Dl Jouvenel a lăsat să se întrevadă (după «*Excelsior*», 8 Maiu 1924) că «*pînă acum, de fapt, literele franceze n'au avut reprezentanți calificați pe lângă ministerul instrucției publice. În aceasta a văzut dl E. de Jouvenel o lacună. Crede că trebuie să existe legături permanente între administrația sa și între scriitori. Pentru ca să stabilească această legătură a creat un consiliu superior al literelor. Acest consiliu va asista pe ministrul instrucției publice la studiul tuturor chestiunilor în legătură cu patrimoniul literar francez, cu interesele morale și materiale ale scriitorilor, într'un cuvînt, cu aceea ce constituie viața intelectuală a Franței. Va fi pentru chestiunile literare ceea ce este consiliul superior al instrucției publice pentru chestiunile de învățămînt.*»

Consiliul s'a și compus, din anii : Jean Richepin, Marcel Prévost, L. Bartheou, Robert de Flers, René Doumic.

Din Carlyle : «*Epopeea lumii nu începe astăzi ca în Aeneida (lui Virgil) : arma virumque cano — cînt armele și pe bărbatul (oștean) — ci ; cînt pe om și unealta de lucru.*»

Carlyle a murit în 1881 ! Nu l-a fost dat să ajungă timpurile noastre ! «*Omul este totdeauna subalternul născut al anor anumiți oameni, domnul născut al altor oameni anumiți, seamănul născut al încă altor oameni, poate să o recunoască sau să nu recunoască faptul acesta. Este o nenorocire pentru dănsul dacă nu e în stare să recunoască aceasta. Atunci se află într'o stare haotică și este în primjdie de a se nimici.*»

Din Ruskin : «*Prelegeri despre artă.* . . . Vi-o spun din capul locului : tot ceea ce putem face va fi cu toful lipsit de folos, dacă nu vom învăța pe țaran să se roage, nu numai la mîncare, ci și la beutură — și dacă l-am prevăzut cu cești și cu farfurii, trebuie să-i și dăm ceva ca să poată pune înlăuntru, ceea ce nu este inveninat». (cap. 120).

„Urmele biruințelor se pot șterge, dar ale lui Molière, Racine, Hugo, Cuvier și Lamartine niciodată. Cît de mari și de puternici fie un Moltke, un Bismarck, gloria lor este trecătoare, pe cînd a lui Goethe, Humboldt și-a lui Beethoven va rămîne eternă». (Amin-tiri de Ion Ghica, Biblioteca pentru toți, Nr. 295—8, pag. *.)

«Familia oficială a președ. (american) Harding își întitulează dl Claude Berton articolul din «*La Revue hebdomadaire*» (a. 36. tom. IV, N. 17. 23 April 921), descriind pe secretarul de comerț al fostului președinte Herbert Clarke Hoover H. «cunoaște mai bine Europa (decît toți ameri-

canii și toți cei din cei ce înconjoară pe Harding), trebuințele și aspirațiile ei.» El este între consilierii lui Harding «interpretul Europei, administratorul cu viziunea largă» și «va evoca *«partea umană»* a relațiilor între popoare». Dl Berton urmează:

«Un mare ziarist, englez, Philip Gibbs, a avut în timpul din urmă un interviu cu dânsul. Cu *«simplitatea unui țaran și cu vederea clară a unui savant»* a explicat Hoover lui Gibbs ceea ce gândea despre Europa, despre America, despre viitor... A fost sever față de bărbații de stat ai Europei.

«Nu putem face nimic, a declarat el, nu putem face nimic cu oamenii de stat ai Europei. Fiind reuniți în jurul unei mese, vei ajunge cu ei la un aranjament rezonabil, mai apoi, când s'au depărtat, nu face nici unul din ei vre-o efortare de a prepara aranjamentul acesta ca să reușească, ci tocmai dimpotrivă își dau osteneala să sufere naufragiu. În ceea ce privește *«Statele Unite, imensitatea Americii, caracterul provincial al americanului, în Apusul central, și pe întregă întinderea continentului, le face incapabile de a înțelege în ce fel ar putea fi atinse de desastrelor Europei centrale.»* Când încearcă Hoover de a face să înțeleagă Statele Unite, întreabă fermierii: «... Ce este Europa pentru noi? ... Pentru ce au căzut prețurile porcilor?» Fermierul american nu-și poate închipui că prețul porcilor săi atârna dela facultatea de a cumpăra a europenilor. *«Interdependența economică a națiunilor lumii scapă americanilor, cum scapă și europenilor și Hoover declară: «Europa trebuie să se unească economicște sau să piardă.»*

În 11—24 Iulie a. c. urmă să se țină un *«congres internațional a*

muncii și întințifice», în Praga, sub patronajul președ. Masaryk și sub patronajul de onoare al dlui Hoover, ministru american de comerț. Statele Unite s'au anunțat cu numeroși ingineri la congres. (v. «*Gazette de Prague»*, 28 Iunie 1924.)

Vice-președintele comisiunii afacerilor streine din Franța, senatorul francez *Georges Reynald* scrie în «*Gazette de Prague»* (25 Iunie 1924), după alegeri: «Războiul a născut o indispoziție și dificultăți de ordine economică și financiară din cari se nasc nemulțumirile; nu trebuie să fii deci surprins dacă se produc sgudituri interne și dacă corpul electoral dă probe de nervozitate. Sdruncinătura, a fost prea tare pentru ca echilibrul să se fi putut restabili pe voia impaciunțării legitime; trebuie să treacă vreme și trebuie o continuitate a sforțărilor».

O declară vicepreședintele comisiunii afacerilor streine din Franța...

La un concurs publicat de rev. «*Les Annales»* despre *«calitățile și defectele bărbatului și femeii în căsnicie (Ea și El)»* au răspuns zeci și zeci de mii de cetitori. Scrutiniul a remarcat următoarele: *«calități cerute femeii: inteligență (cele mai multe voturi=44698), dragoste de căminul familiar (42,654), bunătate, poftă de lucru, fidelitate, voință, onestitate. Defecte: Lăcomie (de mâncare), tachinărie, Calități cerute bărbatului: dragoste de cămin (35,905), dragoste de copii, fidelitate, bunătate (27,013), tandreță (gingășie), devotament, inteligență. Defecte: cochetărie (65,876), lăcomie (la mâncare), curiositate, etc. (Les Annales), 6 Apr. 1924.»*

Declarațiile președ. republ. cehoslovace *Masaryk* în decursul vizitei sale la Pohorelice (Moravia), când a fost binevenat din partea populației germane prin senatorul Luksch (Iunie 1924): «De fapt, populațiunile germană și cehă din Cehoslovăcia se află în fața aceleiaș probleme, aceea de a delătură (aruncă la pământ) orice urmă de rămășiță a *mentalității austriace*, adică: de a o rupe cu spiritul vechiului regim. Sunt convins că regimul Habsburgilor a stricat atât germanilor cât și nouă și poate chiar mai mult lor decât nouă, fiindcă noi n'am încetat niciodată de a-l combate. *Un regim în urma favorului căruia o minoritate nu guvernă majoritatea, dar o oprimă cu violența, a fost un regim defectuos și nefast...* Politica mea este o politică de pace, atât în internul țării, cât și în politica externă. Resping orice politică de violență și orice politică de revanșă. Cavour (bărbatul de stat italian) a spus cu mare dreptate *că politica răsbundirii (a revanșei) este politica cea mai nebună din toate. Sunt convins că oamenii cinstiți pot să se înțeleagă în toate problemele pe baza schimbului de idei*» («Gazette de Prague», 25 Iunie, 1924)

Nietzsche și viața sexuală. Despre erotica în viața lui Nietzsche a scos o carte profesorul univ. Raoul Richter. Weill raportează despre cartea această în «N. W. J.» (25. I. 1918), într'un foileton.

Iată o scenă citată de Richter din scrisorile lui Nietzsche. Ca student în Colonia, l-a dus pe N., fără să știe, un indiviz suspect într'o casă publică. N. scrie unui prieten: «M'am văzut deodată încunjurat de o jumătate de duzină de ființe îmbrăcate în zorzoane (Flitter) și muselină (Gaze), cari mă priveau pline de așteptare. Am stat o

clipă fără să zic un cuvânt. Mai apoi m'am dus, *instinctiv*, spre un piano, spre singura ființă cu suflet din societate, și am dat câteva acorduri. Acofurdurile acestea mi-au deslegat to-ropeala și mi-am câștigat libertatea, ieșind afară»...

„L'illustration“ reproduce o semnificativă *caricatură* în legătură cu «politica și evoluția socială comentată de jurnalele satirice americane». «Chicago Tribune» ne arată un șampion, un atlet disgrățios, brutal, cu o față respingătoare, cum se razimă triumfător în mâna-i musculoasă, plină de sânge, și rânjește. De jur-imprejural podiului pe care stă scris «Europa» se află zeci și zeci de trupuri, nu li se vede decât picioarele, trupuri aruncate claie pe grămadă. Legenda spune: Șampionul «problemelor de după războiu» s'a pus afară de luptă (a făcut imposibili) pe cei mai buni bărbați de stat europeni. Simțești cum triumfă bestia. (14 Iunie 1924.)

DI Ludovic Naudeau, în «l'illustration» (17 Maiu 1924), în darea sa de seamă despre expoziția cea mare din Londra (Wembley): «In 24 Aprilie (1924), la ora 9 seara, în colțul squarului Leicester și a străzii Leicester, adevă într'o regiune care este tot atât de populată cum e la Paris joncțiunea (împreunarea) bulevardului și a foburgului Montmartre, am văzut *doi preoți*, urmați de mai mulți capelani și de o jumătate duzină de copii ministranți, purtând lanterne aprinse. Cei doi clerici (clergymen) predicau pe rând; se rugau de trecători cu toată ardoarea să se gândească la izbăvirea (scăparea) sufletului lor. Nu râdea nimenea și nici unul nu s'a gândit să-i interpeleze cu o zeflemea de prost gust. Iată Anglia care nu se schimbă!»

Bibliografie.

În 7 Febr. a. c. a apărut un nou organ de publicitate rom. în America: «*Ecoul American*», Organ săpt. p. polit., econ., lit și arte. Red. și adm. 228 Bragaw Steet, L. I. City New York.

A apărut în editura: «*Cartea Românească*» următoarele:

M. Sadoveanu: Soimii. Prețul Lei 40.

C. Rădulescu-Codin: Din trecutul nostru. Tradiții și Amintiri istorice. Prețul Lei 28.

Reli Simeon, profesor: Amintiri dintr'un castel la Nistru. Prețul Lei 25.

C. Sandu-Aldea: Pagini alese din Scriitorii Români, Nrul 147. Ion Măgară. Prețul Lei 2.

Victor Crășescu (St. Basarabeanu): Pagini alese, Nrul 139. Din viața pescarilor Dobrogeni. Prețul Lei 2.

C. Negruzzi: Pagini alese, Nrul 150. Din păcatele tinerețelor. Prețul Lei 2-50.

I. A. Basarabescu: Pagini alese, Nrul 151. Spre Slatina și alte muvele. Prețul Lei 2-50.

Pagini de Eminescu, Coșbur, Caragiale, Mitropolitul Varlaam, etc.: Pagini alese, Nrele 154—155. Învierea Mântuitorului. Prețul Lei 4.

Dim. Bolintineanu: Pagini alese, Nrul 152. Căldătorii la Românii Macedoneni. Prețul Lei 2-50.

Gr. Tăușan: Opiniile unui om singuratic. (Cugetări asupra lumii). Prețul Lei 15.

G. T. Niculescu-Varone: Biblioteca Minerva, Nr. 162. Povestea unui orfan. Prețul Lei 6.

Dr. Ion Bordea: Cunoștințe Folositoare. Seria B. Nr. 34. Îndrumări spre sănătate. Prețul Lei 3.

Ion Dongorozi. Filimon Hâncu. (Nuvele și Schițe): Prețul Lei 22.

Nicolae Filimon: Ciocoiul vechi și noi. Prețul Lei 30.

D. I. Ștefănescu: Biblioteca agricolă populară Nrul 19. Cum instalăm o grădină de legume. Prețul Lei 4.

I. Popescu-Băjenaru: Cartea omului matur. (Abecedarul Adultului). Prețul Lei 25.

I. L. Caragiale: Momente, Schițe, Amintiri, vol. I. Opere complete. Prețul Lei 25.

Petrescu Lucreția: Păcatul. Prefața de Bătescu-Volnești. Prețul Lei 15.

Al. Cazaban: Păcatul Sfinției Sale. Prețul Lei 28.

M. Sadoveanu: Oameni din lună. Prețul Lei 28.

Ion Agărbiceanu: În clasa cultă. (Povestiri). Prețul Lei 30.

Dr. Horia Slobozianu: După Ad. Czerny. Medicul educator al copilului. Lucrare publicată în românește. Prețul Lei 20.

Victor Eftimiu: Poamele singurătății. Candele stinse. Lebedele sacre. Prețul Lei 35.

C. Moțaș: Cunoștințe folositoare Seria B. Nrul 3. Boale parazitare la animale și cari se trec la om. Prețul Lei 3.

V. Harea: Cunoștințe folositoare Seria C. Nrul 14. Românii de peste Nistru. Prețul Lei 3.

Profesor E. Severin: Cunoștințe folositoare Seria B. Nrul 27. Cum să ne hrănim. Prețul Lei 3.

Culmea ironiei.

Știi care-i culmea ironiei?
O sărăcie să te-ajungă
Să n'ai ce îmbucă, sărmane!
Iar gara-ți să se strângă — pungă!